

KANCELARIA SENATU
BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI

Ruch spółdzielczy w Europie i instrumenty wsparcia

OPRACOWANIA TEMATYCZNE

OT-644

KWIECIEŃ 2016

BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI
Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych

Ruch spółdzielczy w Europie i instrumenty wsparcia

OPRACOWANIA TEMATYCZNE

OT-644

Kancelaria Senatu
Kwiecień 2016

© Copyright by Kancelaria Senatu, Warszawa 2016

Biuro Analiz i Dokumentacji

Dyrektor – Agata Karwowska-Sokołowska – tel. 22 694 94 32, fax 22 694 94 28,

e-mail: Agata.Karwowska-Sokolowska@senat.gov.pl

Wicedyrektor – Ewa Nawrocka – tel. 22 694 90 53,

e-mail: Ewa.Nawrocka@senat.gov.pl

Wicedyrektor – Romuald Łanczkowski – tel. 22 694 95 32

e-mail: Romuald.Lanczkowski@senat.gov.pl

Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych tel. 22 694 92 04, fax 22 694 94 28

Opracowanie graficzno-techniczne, druk i oprawa
Biuro Informatyki, Dział Edycji i Poligrafii

Wprowadzenie

Ruch spółdzielczy należy do sektora gospodarki społecznej. Cały sektor gospodarki społecznej podzielić można na dwa podsektory: spółdzielczy, oraz *non-profit*, czyli podsektor obejmujący organizacje pozarządowe, organizacje dialogu społecznego i partie polityczne.

Warto podkreślić, że rozwijający się dynamicznie na świecie sektor gospodarki społecznej stanowi w pewnym stopniu odpowiedź na procesy globalizacji i działalność międzynarodowych koncernów, dążących do globalnego monopolu.

Gospodarka społeczna ma wielkie tradycje¹. Podstawą współczesnej gospodarki społecznej jest dobrowolne współdziałanie, kooperacja. Ale przecież współdziałanie i samopomoc jednostek w celu realizacji wspólnych celów występowało od początków ludzkiej cywilizacji, a nawet wcześniej, bo wśród zwierząt, co dokumentują etolodzy. Wśród społeczeństw pierwotnych mówi się o wspólnotowych „spółkach gospodarczych” lub „przedspółdzielczych formach kooperacji”. Współdziałanie, a nie konkurencja, było podstawą tworzenia cywilizacji ludzkiej.

Bardziej zaawansowane formy gospodarki społecznej pojawiły się dopiero w pierwszej połowie XIX wieku, ze spółdzielczością, która stanowi najsilniejszy ekonomicznie i najlepiej zorganizowany sektor gospodarki społecznej. Rozwój gospodarki kapitalistycznej w Europie i w Ameryce Północnej, naznaczony dynamicznym rozwojem przemysłu i zmniejszeniem znaczenia rolnictwa, prowadził do nowych rozwarstwień społecznych. Następową olbrzymia dywersyfikacja dochodów: rosły fortuny nielicznych, a pauperyzacja dotknęła warstw średnie i niższe. Degradacji ekonomicznej uległo wielu dawniej średniozamożnych drobnych rzemieślników i chłopów. Właśnie ta sytuacja spowodowała pojawienie się idei gospodarki społecznej oraz spółdzielczości, której głównym celem była organizacja samopomocy i samoobrony uboższych warstw społecznych wobec nierówności będących efektem rozwijającego się kapitalizmu.

Koniec wieku XX i wiek XXI przyniosły globalne zmiany w gospodarce światowej. W obecnej sytuacji zadania gospodarki społecznej są być może jeszcze bardziej istotne niż kiedykolwiek, i to w skali światowej.

Współczesna gospodarka społeczna dąży do takiego układu ekonomicznego i społecznego, który przewiduje więcej sprawiedliwości i szczęścia dla ludzi. Stara się to osiągnąć przez dobrowolną i racjonalną działalność organizacyjną. Oparta jest ona na trzech zasadach:

- 1) dobrowolność – czyli zasada „otwartych drzwi”;
- 2) demokracja – czyli „jeden człowiek jeden głos”;
- 3) pierwszeństwo człowieka nad kapitałem².

We współczesnej Polsce, gdy wspominamy o spółdzielniach, podstawowym skojarzeniem przeciętnego obywatela są spółdzielnie mieszkaniowe lub spółdzielnia „Społem”, identyfikowana raczej z własnością państwową w okresie PRL, a nie z ruchem społecznym i z gospodarką społeczną. Obywatelom bardziej wykształconym hasło „spółdzielnia” nasuwa na myśl ideały

---

¹ Szczególnie cennym opracowaniem w literaturze współczesnej jest praca pod redakcją naukową Ewy Leś, *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne. Wprowadzenie do problematyki*, Warszawa 2008, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

http://www.pozytek.gov.pl/files/pozytek/Polecamy/gospodarka_spoleczna.pdf.

² Za: *Działania w dziedzinie gospodarki społecznej*, FRDL Warszawa 1990 r.

dziewiętnastowiecznych socjalistów i próby ich realizacji w II Rzeczypospolitej, które później zostały stłamszone przez komunistów. Krajowa Rada Spółdzielcza tak podsumowuje tę historię: *Po 1945 r. warunki działania spółdzielczości zostały diametralnie zmienione i całkowicie podporządkowano ją polityce państwa. W ciągu kilkunastu lat po wojnie poddana została odgórnym procesom etatyzacji, centralizacji i biurokratyzacji, wymuszono na niej praktyczną monopolizację pewnych sfer życia społeczno-gospodarczego (mieszkalnictwo, handel detaliczny, zaopatrzenie rolników i skup produktów rolnych), co więcej na przełomie lat 40. i 50. włączono ją w próby siłowej kolektywizacji rolnictwa (poprzez rolnicze spółdzielnie produkcyjne). Wszystko to sprawiło, że mimo bezprecedensowego rozwoju jej potencjału gospodarczego (udział w PKB pod koniec lat 80. dochodził do 12%), zatraciła swój samorządny i społeczny charakter, członkowie utracili jakikolwiek wpływ na to, co działo się w ich spółdzielniach, w większości przestali utożsamiać się z nimi, traktując je jako element aparatu partyjno-państwowego. Przyczyniło się to do ugruntowania negatywnego wizerunku spółdzielczości po zmianach ustrojowych 1989 roku, kiedy to nastąpiła gwałtowna przebudowa systemu spółdzielczego w Polsce³.*

Dla obywatela Trzeciej Rzeczypospolitej spółdzielnie to relikty przeszłości, miarą nowoczesności stały się supermarkety i galerie handlowe, a spółdzielnie kojarzą się przede wszystkim, obok mieszkań, ze spółdzielniami mleczarskimi.

Wszystkie te skojarzenia i stereotypy nie mają związku z rzeczywistością. Jedynym faktem jest degradacja spółdzielni we współczesnej Polsce i marginalizacja ich znaczenia, rażąca w porównaniu z sytuacją globalną i z sytuacją w większości państw Unii Europejskiej.

Warto w tym miejscu przypomnieć ocenę profesora Adama Jedlińskiego, przedstawioną na konferencji w Senacie RP w 2013 r.⁴: *Wręcz pojawiły się poglądy o tym, że spółdzielcza forma prowadzenia działalności gospodarczej nie przystaje do realiów nowoczesnej gospodarki rynkowej, nie może być konkurencyjna i że nie tylko nie należy pobudzać tworzenia nowych spółdzielni, ale należy dążyć do przekształcenia istniejących spółdzielni w inne podmioty prawa oraz że należy ograniczyć zachowaną przez spółdzielnie autonomię. Pogląd taki nie koresponduje jednak z doświadczeniami wielu krajów Europy i całego świata, a także z doświadczeniami polskich spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Kasy, które zyskały w 1995 r. podstawę prawną swej działalności w postaci ustawy odrębnej o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, od 2012 r. zastąpionej nową ustawą o kasach z 2009 r. rozwinęły się od tego czasu na tyle, by objąć swym zasięgiem ponad 2,6 mln ludzi. Unie kredytowe (odpowiednik spółdzielczych kas) w Stanach Zjednoczonych stanowią niezwykle ważny filar systemu finansowego, z ich usług korzysta kilkadziesiąt milionów Amerykanów. W wielu krajach skandynawskich podstawą gospodarki żywnościowej są spółdzielcze gospodarstwa rolne i zakłady przetwórstwa spożywczego. W Finlandii spółdzielnie realizują nie tylko zadania w zakresie typowo przypisywanym spółdzielczej formie gospodarowania, czyli zadania w dziedzinie gospodarki rolnej, gospodarki mieszkaniowej, czy aktywizacji osób bezrobotnych, ale nawet zadania, które tradycyjnie łączy się z działalnością Państwa lub wielkich międzynarodowych koncernów, np. w zakresie branży energetycznej, nawet takie jak budowa elektrowni atomowej.*

Zaskakującą dla większości z nas informacją będzie spółdzielcza natura zagranicznych podmiotów gospodarczych, działających na polskim rynku. Supermarkety Billa czy hurtownie Selgros, należą do niemieckiej spółdzielni ReWeGroup, pod względem przychodów posiadającej w handlu największe przychody na świecie. Holenderski bank Eureko, tak głośny w Polsce, jest bankiem spółdzielczym, podobnie francuski Crédit Agricole czy austriacki Raiffeisen Zentralbank.

---

³ http://www.krs.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=27&Itemid=257 .

⁴ J. Jedliński, *Perspektywy rozwoju prawa spółdzielczego*, w: *Kierunki zmian prawa spółdzielczego w Polsce*, Konferencja naukowa zorganizowana w dniu 28.10.2013 r., Kancelaria Senatu 2014, s. 11.

W naszej świadomości społecznej całkowicie nieznana jest pozycja spółdzielczości w gospodarce światowej.

Międzynarodowy Związek Spółdzielczy (International Co-operatives Alliance – ICA) opracowuje co kilka lat Raport Global 300, analizujący aktywność trzystu największych spółdzielni na świecie. W najnowszym Raporcie za rok 2010, opublikowanym w roku 2012, oceniono, że na całym świecie członkami spółdzielni jest około 1 miliarda osób⁵ i tworzą one 100 milionów miejsc pracy – o 20% więcej niż międzynarodowe korporacje. Ich przychody są szacowane na 1,6 biliona dolarów. Gdyby była to wartość PKB, spółdzielnie można by określić dziewiątą gospodarką świata, lokującą się między Rosją i Hiszpanią.

Największe przychody ze spółdzielczości uzyskuje Francja: 28% ogółu przychodów spółdzielni na świecie, na drugim miejscu są Stany Zjednoczone: 16%, na trzecim Niemcy: 14%, na czwartym Japonia: 8% i na piątym Holandia: 7%. Kolejne są: Wielka Brytania: 4%, Szwajcaria: 3,5%, Włochy: 2,5%, Finlandia: 2,5%, Korea: 2% i Kanada: 1,75%.

Jak wynika z powyższego, ruch spółdzielczy kwitnie wśród najmocniejszych gospodarek świata, a nie w państwach rozwijających się czy wręcz ubogich. Stan ten kontrastuje z potocznymi opiniami.

Dla celów analitycznych ICA dzieli ruch spółdzielczy na 7 sektorów. Najwyższe dochody osiąga sektor rolniczo-leśny: 472 mld dolarów, czyli 28,85% ogółu przychodów. Na drugim miejscu jest sektor usług finansowych: 430 mld USD, czyli 26,27% ogółu. Na trzecim miejscu jest sektor handlu i konsumpcji: 354 mld USD, czyli 21,66% ogółu. Na czwartym znajduje się sektor ubezpieczeń: 282 mld USD, czyli 17,23%, na piątym przemysłowo-robotniczy (Workers/Industrial): 35 mld USD przychodu, czyli 2,16%, na szóstym sektor usług medycznych: 27 mld USD, czyli 1,65%. Na siódmym miejscu znalazł się sektor usług komunalnych, z przychodem 18 mld USD, czyli 1,13% ogółu przychodów. Pozostałe typy spółdzielni zostały zakwalifikowane jako różne i w sumie osiągnęły 17 mld dolarów, co stanowiło 1,04% ogólnych przychodów spółdzielni.

Warto przedstawić bardziej szczegółowe dane o najpotężniejszych spółdzielniach w trzech najbardziej znaczących pod względem dochodów sektorach.

Pod względem przychodów w sektorze rolniczo-leśnym spółdzielnie o największych dochodach to Zen-Noh (Japonia), z przychodami 56,99 mld USD, Zenkyoren (Japonia), z przychodami 52,33 mld USD, National Agricultural Cooperative Federation (NACF – Korea), przychody 32,39 USD. Dopiero na czwartym miejscu w tym sektorze znajduje się CHS Inc. z USA z przychodami 32,17 mld USD. Na piątym miejscu znalazła się francuska spółdzielnia Covea, z przychodami 17,74 mld USD, a na szóstym miejscu niemiecka BayWa Group 12,24 mld USD.

W sektorze usług finansowych przodują spółdzielnie francuskie. Największe przychody na świecie posiada Groupe Crédit Agricole (Francja), z przychodami 103,58 mld USD, na drugim Groupe Caisse d'Épargne (Francja), z przychodami 58,54 mld USD, na trzecim Confédération Nationale du Crédit Mutuel (Francja), z przychodami 56,69 mld USD. Na czwartym miejscu znalazł się holenderski Rabobank Group, z przychodem 43 mld USD, na piątym niemiecki DZ Bank Group, przychody 30,76 mld USD, a na szóstym ponownie francuska Groupe Banques Populaires (29,39 mld USD).

W sektorze handlu i usług największe obroty ma niemiecka spółdzielnia ReWe Group, z przychodem 49,60 mld USD. Na drugim miejscu znajduje się francuski E. Leclerc (S.C. Galec), z przychodami 48,3 mld USD. Na trzecim również francuska spółdzielnia Système U, z przychodami 24,95 mld USD. Kolejne miejsca zajmuje szwajcarska spółdzielnia Migros – 24,12 mld USD, niemiecka Edeka Zentrale AG – 22,21 mld USD i szwajcarska Coop Swiss – 17,12 mld USD.

⁵ <http://ica.coop/sites/default/files/attachments/Global300%20Report%202011.pdf>.

Przyjrzyjmy się największym na świecie spółdzielniom, według cytowanego Raportu Global 300, wydanego w roku 2012. Oto ścisła czołówka największych spółdzielni świata:

	Spółdzielnia	Kraj	Sektor	Przychody w 2008 roku mld USD
1.	Groupe Crédit Agricole	Francja	Finanse	103,58
2.	Groupe Caisse D'Epargne	Francja	Finanse	58,54
3.	Zen-Noh	Japonia	Rolnictwo i leśnictwo	56,99
4.	Confédération Nationale du Crédit Mutuel	Francja	finanse	56,69
5.	Zenkyoren	Japonia	Rolnictwo i leśnictwo	52,33
6.	ReWe Group	Niemcy	Handel	49,60
7.	E. Leclerc	Francja	Handel	48,30
8.	Rabobank Group	Holandia	Finanse	43,00
9.	National Agricultural Co-operative Federation	Korea Płd.	Rolnictwo i leśnictwo	32,39
10.	CHS Inc	USA	Rolnictwo i leśnictwo	32,17
11.	DZ Bank Group	Niemcy	Finanse	30,76
12.	Groupe Banques Populaires	Francja	Finanse	29,39
13.	Eureko	Holandia	Ubezpieczenia	28,39
14.	Nationwide Mutual Insurance Company	USA	Ubezpieczenia	26,42
15.	Système U	Francja	Handel	24,95
16.	Migros	Szwajcaria	Handel	24,12
17.	Mondragon Corporation	Hiszpania	Sektor przemysłowo-robotniczy	23,34
18.	Edeka Zentrale AG	Niemcy	Handel	22,21
19.	Groupama	Francja	Ubezpieczenia	21,72
20.	Covea	Francja	Rolnictwo i leśnictwo	17,74
21	Coop Swiss	Szwajcaria	Handel	17,12

Nie cytując dalej szczegółowych danych Raportu Global 300 warto jeszcze podkreślić, że blisko połowa wszystkich członków spółdzielni na świecie to Chińczycy i Hindusi. W Japonii jedna na trzy rodziny jest członkiem spółdzielni, w Niemczech i USA – jedna osoba na cztery jest ich członkiem. W Kanadzie do spółdzielni należy 40% dorosłej populacji kraju, a w Singapurze – połowa. W całej Europie działa 160 tysięcy spółdzielni, do których należy 123 milionów członków, a zatrudniają one 5,4 milionów ludzi. Jak widać z powyższego, spółdzielnie posiadają wielkie znaczenie w najdynamiczniej rozwijających się gospodarkach świata, w tym w gospodarkach azjatyckich.

Rozwój sektora gospodarki społecznej, a zwłaszcza rozwój spółdzielni, ma dla każdego państwa znaczenie dwojakie: gospodarcze i społeczne.

Ale właśnie znaczenie społeczne jest szczególnie istotne. Gospodarka społeczna umożliwia posiadanie pracy przez jednostki i grupy społeczne o mniejszych możliwościach rynkowych, przez osoby o ograniczeniach fizycznych, nawet umysłowych, a także czasowych, związanych z rolami pełnionymi w rodzinie. W ten sposób gospodarka społeczna broni jednostki przed marginalizacją społeczną, a nawet wykluczeniem. Gospodarka społeczna jest kluczem dla zrównoważonego rozwoju. Przedsiębiorstwa społeczne w dużej mierze łączą elementy zaczerpnięte z dwóch wielkich tradycji ekonomii społecznej: spółdzielczości i działalności *non-profit*. Przedsiębiorstwa społeczne są cenione za zdolność do radzenia sobie z poważnymi nierównościami gospodarczymi i społecznymi, przy równoczesnym przynoszeniu ogólnych korzyści całym społecznościom lokalnym.

Badacze skupieni w Europejskiej Sieci Badawczej EMES, zajmującej się przedsiębiorstwami społecznymi i gospodarką społeczną w 1999 roku opracowali raport, w którym zdefiniowali kryteria ekonomiczne i społeczne przedsiębiorstw społecznych⁶.

Kryteria ekonomiczne:

1. ciągłość działalności w zakresie produkcji lub sprzedaży towarów i usług (w odróżnieniu od funkcji głównie doradczych i przyznawania grantów);
2. wysoki poziom autonomii: przedsiębiorstwa społeczne tworzone są dobrowolnie przez grupy obywateli i, nawet jeżeli korzystają z grantów i darowizn, są zarządzane przez nich, a nie bezpośrednio lub pośrednio przez organy administracji publicznej lub spółki prywatne. Ich udziałowcy mają prawo do uczestniczenia („głos”) i opuszczenia organizacji („wyjście”);
3. znaczące ryzyko ekonomiczne: opłacalność finansowa przedsiębiorstwa społecznego, w odróżnieniu od większości instytucji publicznych, zależy od wysiłków jego członków, którzy są odpowiedzialni za zapewnienie odpowiednich środków finansowych;
4. działalność przedsiębiorstw społecznych wymaga minimalnej liczby opłacanych pracowników, chociaż, tak jak tradycyjne organizacje *non-profit*, przedsiębiorstwa społeczne mogą łączyć środki finansowe i niefinansowe, pracę opłacaną i aktywność wolontariuszy.

Kryteria społeczne:

1. jasny cel korzyści społecznych: jednym z podstawowych celów przedsiębiorstwa społecznego jest działanie na rzecz społeczeństwa lub określonej grupy osób. Jednocześnie cel ten polega na wykształcaniu poczucia odpowiedzialności społecznej na poziomie lokalnym;
2. oddolny, obywatelski charakter inicjatywy: przedsiębiorstwa społeczne są wynikiem dynamiki grupowej w ramach danej społeczności albo grupy, której członkowie podzielają określone potrzeby lub cele. Ten aspekt powinien być zachowany w jakiejś formie;

⁶ <http://ekonomiaspoleczna.info/media/biblioteka/dz/narodowy-raport-na-temat-integracyjnych-ps-austria.pdf>

3. własność kapitałowa nie jest podstawą procesu decyzyjnego: generalnie oznacza to zasadę „jeden członek, jeden głos” lub przynajmniej fakt, że uprawnienia do realizacji prawa głosu nie wynikają z faktu posiadania udziału w kapitale. Chociaż właściciele kapitału w przedsiębiorstwach społecznych odgrywają ważną rolę, prawa do podejmowania decyzji dzielą z innymi interesariuszami;
4. charakter partycypacyjny, angażujący podmioty, na których rzecz prowadzona jest działalność: osoby korzystające z usług świadczonych przez przedsiębiorstwa społeczne są reprezentowane i uczestniczą w jego strukturach. W wielu przypadkach jednym z celów jest wzmocnienie demokracji na poziomie lokalnym poprzez działalność gospodarczą;
5. ograniczona dystrybucja zysków: przedsiębiorstwa społeczne to organizacje, które całkowicie zakazują podziału zysków lub takie jak spółdzielnie, w których dozwolona jest dystrybucja zysku wyłącznie w ograniczonym zakresie, co eliminuje zachowania prowadzące do maksymalizacji zysku⁷.

Współcześnie większość z państw ma specjalne programy wsparcia gospodarki społecznej, w tym ruchu spółdzielczego i działalności *non-profit*. Szczegółowe rozwiązania zostaną omówione przy omawianiu poszczególnych krajów.

Problem rozwoju gospodarki społecznej jest jednym z priorytetów Unii Europejskiej. Jej polityka została również odrębnie omówiona.

Warto na zakończenie tego wstępu zacytować najnowszą, bo sprzed kilku miesięcy Opinię Europejskiego Komitetu Regionów: *Rola gospodarki społecznej w pobudzaniu wzrostu gospodarczego i zwalczaniu bezrobocia* (2016/C 051/05). Dokument ten został przyjęty 3 grudnia 2015 r. Opinia ta, posiadająca zalecenia polityczne zawarte w 26 punktach, brzmi następująco⁸:

ZALECENIA POLITYCZNE. EUROPEJSKI KOMITET REGIONÓW:

1. *Jest zdania, że gospodarka społeczna odgrywa kluczową rolę w rozwoju gospodarczym i społecznym Unii Europejskiej. Obejmuje ona 2 mln przedsiębiorstw, w tym stowarzyszenia, spółdzielnie i jednostki wzajemne. Zapewnia 11 mln miejsc pracy, czyli zatrudnienie dla 6% populacji czynnej zawodowo, i obejmuje 10% wszystkich przedsiębiorstw europejskich.*
2. *Odnotowuje, że instytucje oraz podmioty gospodarki społecznej okazały się odporne podczas kryzysu i – pomimo dużych trudności – przyczyniły się do polepszenia dobrobytu obywateli i utrzymania ich miejsc pracy, podczas gdy inne organizacje i przedsiębiorstwa nie były w stanie tego zrobić. Ten wkład objawił się najbardziej włączeniem osób mających szczególne trudności w wejściu i powrocie na rynek pracy.*
3. *Jest zdania, że w ramach działań następczych w związku z komunikatem w sprawie wzmocnienia społecznego wymiaru unii gospodarczej i walutowej, przyjętym przez Komisję w 2012 r., oraz pakietem dotyczącym inwestycji społecznych przyjętym w 2013 r., należy nadać priorytetowe znaczenie lepszemu uwzględnieniu wkładu gospodarki społecznej w realizację celów społecznych strategii „Europa 2020”. Uważa także, że inwestycje w gospodarkę społeczną należy realizować w ramach Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych oraz Europejskiego Funduszu Społecznego, gdyż często przyczyniają się do tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy dla obywateli europejskich, a także w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych oraz innych źródeł finansowania UE.*
4. *Podkreśla, że inicjatywy w ramach gospodarki społecznej, ze względu na to, że opierają się na współpracy i obywatelskim zaangażowaniu członków danej społeczności, przy-*

⁷ Omówienie cytowane za: http://www.fundacja-nadzieja.org.pl/ekonomiaspoleczna/pdf/niemkiewicz_raport.pdf.

⁸ C 51/26 PL Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 10.2.2016.

czyniąją się do wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej oraz poziomu zaufania w całej UE. Cechują się zaangażowaniem oraz zintegrowaniem z obszarem, na którym działają, co sprawia, że w mniejszym stopniu są podatne na delokalizację i tym samym zapewniają swoim pracownikom większe bezpieczeństwo, co jest elementem społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.

5. Wyraża zadowolenie w związku z uznaniem roli gospodarki społecznej w przepisach UE, takich jak rozporządzenie (UE) nr 1304/2013 w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego, rozporządzenie (UE) nr 1301/2013 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego czy też rozporządzenie (UE) nr 1296/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie programu Unii Europejskiej na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych („EaSI”) i zmieniającym decyzję nr 283/2010/UE ustanawiającą Europejski instrument mikrofinansowy na rzecz zatrudnienia i włączenia społecznego Progress. Przyjmuje również z zadowoleniem nowe rozporządzenia dotyczące programowania europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych na lata 2014–2020, w których zalicza się przedsiębiorstwa społeczne do możliwych priorytetów inwestycyjnych EFS i EFRR, umacnia się partnerskie podejście i stwarza możliwości promowania inicjatyw opartych na partnerstwie między gospodarką społeczną a władzami lokalnymi i regionalnymi za pomocą takich instrumentów jak rozwój lokalny kierowany przez społeczność.
6. Przypomina, iż organizacje gospodarki społecznej pobudzają ducha solidarności i przedsiębiorczości oraz zaangażowanie wszystkich obywateli, w tym osób marginalizowanych przez system ekonomiczny. Pozwala to rozwijać działalność gospodarczą umożliwiającą tworzenie wartości i gwarantowanie rentowności w wypadku przedsiębiorstw społecznych, nawet w najsłabszych gospodarczo sektorach.
7. Podkreśla znaczenie sprzyjania zaangażowaniu obywateli i procesom współtworzenia w ramach gospodarki społecznej poprzez dynamiczne partnerstwa między sektorem publicznym, wielorakimi instytucjami gospodarki społecznej i sektorem prywatnym, zwłaszcza przedsiębiorstwami społecznymi, a także wskazuje na potrzebę przyjęcia podejścia ukierunkowanego na innowacyjne pod względem społecznym środki i polityki.
8. Zwraca uwagę na stosunkowo niewielkie uznanie w społeczeństwie potencjału przedsiębiorczości drzemiącego w gospodarce społecznej, co wynika m.in. z braku powiązania podmiotów z różnych regionów i krajów. Dlatego też niezbędna jest wymiana sprawdzonych rozwiązań, nawiązywanie partnerstw oraz tworzenie zachęt i możliwości finansowania w celu wspierania przedsiębiorczości, innowacji społecznych i inwestycji społecznych. Są to niezbędne warunki zwiększenia atrakcyjności gospodarki społecznej i wzbudzenia większego dla niej uznania.
9. Sugeruje położenie większego nacisku na badania naukowe dotyczące gospodarki społecznej w Europie. Należy także opracowywać i rozpowszechniać skierowane do całego społeczeństwa, a zwłaszcza studentów, programy ogólne szkoleń z zakresu tej kwestii oraz wyspecjalizowane programy przeznaczone dla podmiotów gospodarki społecznej i osób bezrobotnych, a także rozwijać partnerstwa między organizacjami gospodarki społecznej, ośrodkami kształcenia i szkolenia oraz władzami lokalnymi i regionalnymi.
10. Przypomina, że władze lokalne i regionalne, państwa członkowskie i UE powinny krzewić partnerstwo oraz wspomagać rozwijanie nowych narzędzi i nowych możliwości wsparcia społecznego wylaniających się stale wraz z rozwojem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Trzeba w tym celu promować jakość i dostępność świadczonych usług, racjonalizować koszty i dbać o atrakcyjny wizerunek gospodarki społecznej wśród obywateli.

11. *Zachęca państwa członkowskie do prac nad ułatwieniem funkcjonowania podmiotów gospodarki społecznej na rynku, zauważając ich rolę w rozwiązywaniu problemów związanych m.in. z bezrobociem i wykluczeniem społecznym poprzez aktywizację zawodową grup uznawanych za wykluczone.*
12. *Apeluje do Komisji Europejskiej o przedstawienie ram prawnych obejmujących zbiór wspólnych definicji dotyczących różnych europejskich form gospodarki społecznej, tzn. spółdzielni, fundacji, towarzystw ubezpieczeń wzajemnych i stowarzyszeń, by przedsiębiorstwa gospodarki społecznej mogły działać na pewnej podstawie prawnej i czerpać tym samym korzyści z rynku wewnętrznego oraz swobodnego przepływu. Dokument ten powinien zwłaszcza zawierać zbiór wspólnych definicji, które mogłyby leżeć u podstaw programów unijnych opracowywanych na potrzeby partnerstwa z tymi organizacjami, pozwalając dostosować wsparcie do potrzeb każdego rodzaju organizacji i mając na celu wzmocnienie ich roli we wspieraniu zatrudnienia i potencjału przedsiębiorczości regionów.*
13. *Odnotowuje, że pozytywna rola instytucji i podmiotów gospodarki społecznej w zwalczaniu bezrobocia i promowaniu zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu ma szczególne znaczenie na obszarach charakteryzujących się emigracją, gwałtownym starzeniem społeczeństwa, brakiem dynamiki gospodarczej czy też słabym duchem przedsiębiorczości. Dotyczy to szczególnie obszarów wiejskich. Na tych obszarach znaczenie gospodarki społecznej wykracza poza zaspokajanie lokalnego popytu na dobra i usługi o charakterze społecznym, gdyż organizacje gospodarki społecznej stanowią rzadkie zjawisko zgodności intencji, które pozwalają wspierać ducha przedsiębiorczości i utrzymać lub przyciągnąć podmioty gospodarcze będące w stanie wykorzystać miejscowe zasoby.*
14. *Zaleca promowanie współpracy pomiędzy podmiotami gospodarki społecznej i kształcenia zawodowego we wszystkich dziedzinach oraz wspieranie tworzenia spółdzielni szkolnych i studenckich, by zwiększyć możliwości kariery młodych ludzi i przyczynić się w ten sposób do zwalczania bezrobocia osób młodych. W tym duchu Komitet popiera również włączenie spółdzielni szkolnych i studenckich do podmiotów gospodarki społecznej. Sugeruje, by Komisja Europejska i różne państwa członkowskie skoordynowały działania na rzecz włączenia spółdzielczości i gospodarki społecznej do edukacji dotyczącej przedsiębiorczości, jako element szkolnych programów nauczania publicznego w szkołach i na uniwersytetach.*
15. *Uważa, że wsparcie krajowe i unijne przeznaczane na partnerstwa obejmujące organizacje gospodarki społecznej powinno być w miarę możliwości i wszelkimi sposobami kierowane w większym stopniu do obszarów o niskiej gęstości zaludnienia, regionów o nader wysokich wskaźnikach bezrobocia i niskich wskaźnikach zatrudnienia słabszych grup społecznych, regionów charakteryzujących się ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz regionów o szczególnym znaczeniu dla środowiska, aby wesprzeć szczególną rolę tych organizacji w tworzeniu lub utrzymaniu wartości na tych obszarach.*
16. *Zwraca się do Komisji Europejskiej, by wykazała się elastycznością w stosowaniu zasad pomocy państwa w odniesieniu do przedsiębiorstw gospodarki społecznej, o wsparcie samorządów terytorialnych w zrozumieniu i proporcjonalnym zastosowaniu tych zasad, a jeżeli to możliwe, również o zwiększenie pomocy państw członkowskich lub ich samorządów terytorialnych oraz UE dla partnerstw, w tym dla organizacji gospodarki społecznej.*
17. *Wyraża zadowolenie w związku z niedawnym przyjęciem dyrektyw w sprawie zamówień publicznych oraz koncesji (dyrektywy 2014/24/UE, 2014/25/UE i 2014/23/UE), które zawierają klauzule i kryteria społeczne sprzyjające między innymi włączeniu społecznemu i innowacjom społecznym. Zachęca państwa członkowskie, aby na obecnym etapie*

transpozycji dyrektyw do prawa krajowego zadbały o to, by instytucje zamawiające mogły w pełni wykorzystać przepisy szczegółowe dotyczące zamówień zastrzeżonych i procedury uproszczone mające wzmocnić rolę podmiotów gospodarki społecznej zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym i regionalnym. Wzywa ponadto instytucje UE do monitorowania wdrażania tych przepisów na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym oraz do kontynuacji dyskusji na temat ich udoskonalenia.

- 18. Podkreśla, że gospodarka społeczna może być bardzo skutecznym i odpowiednim instrumentem zwalczania szarej strefy w gospodarce i narzędziem tworzenia wartości gospodarczej i społecznej.*
- 19. Uważa, że kluczowe znaczenie ma uwolnienie potencjału gospodarki społecznej poprzez poprawienie dostępu gospodarki społecznej do różnych źródeł finansowania, takich jak fundusze europejskie, fundusze venture capital, mikrokredyt, mikrofinansowanie społecznościowe (crowdfunding), oraz wykorzystanie wystarczających środków finansowych na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim, przy jednoczesnym połączeniu niezbędnych poziomów wymogów gospodarczych/finansowych z uznanym interesem publicznym działalności prowadzonej przez te organizacje.*
- 20. Ubolewa, że strategia Komisji na rzecz jednolitego rynku cyfrowego nie uwzględnia gospodarki społecznej i że zaledwie napomyka o konsumpcji współdzielonej niemającej charakteru komercyjnego, w której tkwią duże możliwości społeczne.*
- 21. Zwraca uwagę na konieczność krzewienia w organizacjach gospodarki społecznej kultury dalszego monitorowania. Należy poprawić ich zdolność do szacowania wymiarów gospodarczych i społecznych prowadzonych działań i składania z nich sprawozdań, a także opracować metodologię i wskaźniki, które byłyby spójne z charakterem i specyfiką tych organizacji. Doświadczenia zdobywane w ramach działań następczych powinny być na różne sposoby upowszechniane i udostępniane.*
- 22. Przyjmuje z zadowoleniem powołanie przez Komisję Europejską wielojęzycznej platformy cyfrowej – platformy innowacji społecznej w Europie – w celu sprzyjania wymianie informacji w dziedzinie innowacji społecznej, lecz uważa, że trzeba w niej wyłonić odrębny dział zajmujący się gospodarką społeczną.*
- 23. Proponuje, by Komisja Europejska powołała dział zajmujący się konkretnie gospodarką społeczną, zważywszy, że w obecnym stanie rzeczy decyzja o połączeniu działów w ramach Dyrekcji Generalnej ds. Rynku Wewnętrznego, Przemysłu, Przedsiębiorczości i MŚP (GROW), tak by utworzyć jeden dział ds. klastrów, gospodarki społecznej i przedsiębiorczości, nie wydaje się zgodna z zasięgiem i realiami gospodarki społecznej.*
- 24. Zachęca instytucje UE, państwa członkowskie oraz władze lokalne i regionalne, by dokonały podsumowania i wsparły popularyzację przykładowych nowych form dialogu oraz wspólnego opracowywania i wdrażania polityki w drodze partnerstw skupiających samorzady lokalne i regionalne, jednostki gospodarki społecznej oraz inne podmioty.*
- 25. Jest zdania, że z uwagi na wysoce ograniczony lokalnie (lub terytorialnie) obszar działalności większości organizacji gospodarki społecznej Unia Europejska i państwa członkowskie powinny zachęcać do przyznawania większej roli władzom lokalnym i regionalnym w definiowaniu programów i polityk dotyczących gospodarki społecznej oraz w ich integrowaniu z różnymi politykami publicznymi, co pozwoli łatwiej osiągnąć wytyczone cele.*
- 26. Zaleca Komisji Europejskiej, by zaproponowała państwom członkowskim, które jeszcze tego nie uczyniły, opracowanie i przyjęcie w jak najkrótszym terminie ram prawnych niezbędnych do funkcjonowania i rozwoju gospodarki społecznej, po określeniu jasnej strategii dla tego sektora.*

Problem pomocy państwa, świadczonej spółdzielniom, jest bardzo złożony. Istnieje instytucjonalny konflikt między normami prawa europejskiego, dotyczącymi konkurencyjności a świadczeniem spółdzielniom pomocy państwowej, ze względu na realizowane przez spółdzielnie cele społeczne. Ulgi podatkowe dla spółdzielni mogą stanowić nierówne traktowanie podmiotów rynkowych. Cele społeczne, dla których realizowane jest wsparcie spółdzielczości, powodują, że państwa starają się nie podkreślać, a nawet nie uzewnętrzniać pomocy świadczonej spółdzielniom⁹. Jak podkreśla autorka cytowanego opracowania, pomoc taka uzasadniana bywa interesem społecznym, realizowanym przez konkretne przedsiębiorstwo. Jednak jest oczywistym, iż nie każda spółdzielnia *ex definitione* uzyskuje status przedsiębiorstwa realizującego interes społeczny. Jest koniecznym każdorazowe wykazanie, że dana spółdzielnia realizuje usługi interesu społecznego, jeżeli ma ona korzystać z wyjątkowych rozwiązań przewidzianych dla takich przedsiębiorstw. Musi zostać wykazana realizacja celów społecznych i kulturalnych, nie wystarczy sama spółdzielcza forma prawna danego przedsiębiorstwa. Uzasadnienie prawne dla pomocy państwa jest przewidziane w paragrafach 2 i 3 artykułu 107 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Ponieważ omawiane w opracowaniu państwa, z jednym wyjątkiem, są członkami Unii Europejskiej, warto w tym miejscu przywołać przywoływane przepisy traktatowe:

POMOC PRYZNAWANA PRZEZ PAŃSTWA

Artykuł 107 (dawny artykuł 87 TWE)

1. *Z zastrzeżeniem innych postanowień przewidzianych w Traktatach, wszelka pomoc przyznawana przez Państwo Członkowskie lub przy użyciu zasobów państwowych w jakiegokolwiek formie, która zakłóca lub grozi zakłóceniem konkurencji poprzez sprzyjanie niektórym przedsiębiorstwom lub produkcji niektórych towarów, jest niezgodna z rynkiem wewnętrznym w zakresie, w jakim wpływa na wymianę handlową między Państwami Członkowskimi.*
2. *Zgodna z rynkiem wewnętrznym jest:*
  - a) *pomoc o charakterze socjalnym przyznawana indywidualnym konsumentom, pod warunkiem że jest przyznawana bez dyskryminacji związanej z pochodzeniem produktów;*
  - b) *pomoc mająca na celu naprawienie szkód spowodowanych klęskami żywiołowymi lub innymi zdarzeniami nadzwyczajnymi;*
  - c) *pomoc przyznawana gospodarce niektórych regionów Republiki Federalnej Niemiec dotkniętych podziałem Niemiec, w zakresie, w jakim jest niezbędna do skompensowania niekorzystnych skutków gospodarczych spowodowanych tym podziałem. Pięć lat po wejściu w życie Traktatu z Lizbony, Rada, na wniosek Komisji, może przyjąć decyzję uchylającą niniejszą literę.*
3. *Za zgodną z rynkiem wewnętrznym może zostać uznana:*
  - a) *pomoc przeznaczona na sprzyjanie rozwojowi gospodarczemu regionów, w których poziom życia jest nienormalnie niski lub regionów, w których istnieje poważny stan niedostatecznego zatrudnienia, jak również regionów, o których mowa w artykule 349, z uwzględnieniem ich sytuacji strukturalnej, gospodarczej i społecznej;*

---

⁹ Bardzo interesujące omówienie zawiera praca Ekateriny Islentyevej *Les aides d'Etat pour les coopératives et le droit européen de la concurrence*, http://www.cress-rhone-alpes.org/cress/IMG/pdf/Islentyeva_pap.pdf.

- b) pomoc przeznaczona na wspieranie realizacji ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania lub mająca na celu zaradzenie poważnym zaburzeniom w gospodarce Państwa Członkowskiego;*
- c) pomoc przeznaczona na ułatwianie rozwoju niektórych działań gospodarczych lub niektórych regionów gospodarczych, o ile nie zmienia warunków wymiany handlowej w zakresie sprzecznym ze wspólnym interesem;*
- d) pomoc przeznaczona na wspieranie kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego, o ile nie zmienia warunków wymiany handlowej i konkurencji w Unii w zakresie sprzecznym ze wspólnym interesem;*
- e) inne kategorie pomocy, jakie Rada może określić decyzją, stanowiąc na wniosek Komisji.*

Spółdzielczość w Unii Europejskiej

Spółdzielczość jest ważnym i trwałym elementem gospodarki europejskiej, a jej znaczenie ilustrują dane statystyczne. Wynika z nich, że w państwach członkowskich Unii Europejskiej działa około 250 tysięcy spółdzielni zrzeszających w sumie ponad 163 miliony członków i dających zatrudnienie prawie 5,5 miliona osób. Spółdzielnie odgrywają bardzo istotną rolę w życiu Europejczyków. Co piąty z nich jest członkiem spółdzielni. Na przykład:

- w Finlandii aż 75% obywateli należy do jakiejś spółdzielni;
- w Belgii co 10 apteka funkcjonuje w formie spółdzielni;
- co trzeci Polak mieszka w mieszkaniu spółdzielczym;
- we Francji przedsiębiorstwa spółdzielcze zatrudniają ponad milion osób, co stanowi 4,5% wszystkich miejsc pracy;
- w Niemczech banki spółdzielcze zrzeszają 16 mln członków;
- we Włoszech spółdzielnie konsumenckie mają 1/3 udziału w rynku dystrybucji żywności, spółdzielnie socjalne obsługują 7 mln osób, a wszystkie spółdzielnie tworzą 7,3% PKB;
- w UE 38 tysięcy spółdzielni rolnych odpowiada za ponad 40% obrotów agrobiznesu.

Niezależnie od różnic w poszczególnych krajach, potencjał ekonomiczny spółdzielni w Europie jest ogromny. Brak jest niestety szczegółowych statystyk tego sektora (spółdzielnie jako takie nie są wyodrębniane zwykle w statystykach narodowych). Spółdzielnie w różny sposób wpływają na życie szerszych rzesz społecznych, takich jak klienci spółdzielczych sklepów, mieszkańcy spółdzielczych osiedli mieszkaniowych itp. Spółdzielnie mają istotny udział w:

- rolnictwie – 83% w Holandii, 79% w Finlandii, 55% we Włoszech, 50% we Francji;
- leśnictwie – 60% w Szwecji, 31% w Finlandii;
- bankowości – 50% we Francji, 37% na Cyprze, 35% w Finlandii, 31% w Austrii, 21% w Niemczech;
- handlu detalicznym – 36% w Finlandii, 20% w Szwecji;
- rynkach farmaceutycznym i ochrony zdrowia – 21% w Hiszpanii, 18% w Belgii.

Już w latach 80. XX w. Wspólnota Europejska zwróciła uwagę na rolę spółdzielczości, widząc w niej pożyteczny instrument do walki z bezrobociem. Doceniano również to, że spółdzielnia, mając na względzie dobro swoich członków, działa jednocześnie w interesie ogółu społeczeństwa. Dwie dekady później uznano, że współpraca transgraniczna pomiędzy spółdzielniami napotyka w ramach Wspólnoty trudności natury prawnej i administracyjnej. Problemy stwarzały występujące różnice w prawie spółdzielczym poszczególnych państw. Uwzględniając rozwój gospodarczy, a także potrzebę zapewnienia jednakowych warunków konkurencji, uznano, że należy wyposażać spółdzielnie w odpowiednie instrumenty prawne, które pozwolą im rozwijać działalność transgraniczną.

Unia Europejska wpływa na poprawę warunków funkcjonowania spółdzielni, które mogą korzystać ze wspólnotowych instrumentów politycznych i programów, w szczególności w dziedzinie rozwoju regionalnego, polityki zatrudnienia, funduszy strukturalnych oraz badań naukowych i szkoleń. Unia Europejska poświęciła tej problematyce szereg dokumentów wskazujących z jednej strony na wkład, jaki spółdzielnie wnoszą do europejskiej gospodarki i życia społecznego, z drugiej zaś – na trudności, wobec których stoją spółdzielnie ze względu

na ich specyficzny model funkcjonowania. Spółdzielnie muszą bowiem sprostać wymogom konkurencyjnego rynku, a jednocześnie zachować swój charakter organizacji demokratycznie kontrolowanej i dającej swoim członkom korzyści dzielone sprawiedliwie – zgodnie z zasadą równego traktowania członków.

Unia Europejska przyjęła szereg dokumentów, w których daje wyraz poparcia dla promowania spółdzielczości w Europie. Świadczą one o dostrzeżeniu przez instytucje UE potrzeby systemowego wzmocnienia i rozwoju ekonomii społecznej jako instrumentu na rzecz integracji społecznej oraz usług użyteczności publicznej. Spośród najnowszych wymienić można:

- Komunikat *Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej*¹, w którym Komisja Europejska zapowiedziała, że będzie wspierać rozwój gospodarki społecznej jako narzędzia aktywnego włączania społecznego, proponując w tym celu środki służące poprawie jakości struktur prawnych w fundacjach, towarzystwach wzajemnych i spółdzielniach prowadzących działalność w obszarach należących do polityk unijnych, uwzględniając kwestię dostępu do odpowiednich unijnych programów finansowania.
- Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *W kierunku odnowy gospodarczej sprzyjającej zatrudnieniu*² odnoszący się do kwestii czynników sprzyjających tworzeniu miejsc pracy i innowacjom społecznym sprzyjającym włączeniu społecznemu.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Plan działania na rzecz przedsiębiorczości do 2020 r. Pobudzanie ducha przedsiębiorczości w Europie*³ zwracający uwagę na fakt, że przedsiębiorstwa społeczne, a wśród nich spółdzielnie, tworzą zrównoważone miejsca pracy i wykazują się większą od innych przedsiębiorstw odpornością na zjawiska kryzysowe. Państwa członkowskie zostały poproszone m.in. o uwzględnienie w większym stopniu w swoich systemach prawnych wspierania różnorodności modeli biznesowych i statusów prawnych przedsiębiorstw.
- Komunikat Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Inwestycje społeczne na rzecz wzrostu i spójności, w tym wdrażanie Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020*⁴, w którym wskazano na rolę usług społecznych świadczonych przez organizacje nienastawione na zysk – chodzi m.in. o takie przedsięwzięcia, jak schroniska dla bezdomnych, pomoc dla osób starszych i niepełnosprawnych, ośrodki świadczące usługi doradcze dla osób pobierających świadczenia socjalne.
- Rezolucję Parlamentu Europejskiego⁵ skierowaną do Rady, Komisji Europejskiej oraz rządów i parlamentów państw członkowskich Unii Europejskiej *Wkład spółdzielni w przezwyciężenie kryzysu z 2 lipca 2013 r.*

Znaczenia spółdzielni nie można mierzyć jedynie wysokością ich obrotów. Ważny jest w ich przypadku również kapitał społeczny wyrastający ze społecznych interakcji i tworzących się między członkami spółdzielni więzi gospodarczych. Spółdzielnie jako stowarzyszenia ludzi i jako sprawiedliwe i demokratyczne organizacje gospodarcze są wręcz niezastąpione w procesie tworzenia kapitału społecznego. Potwierdzając znaczenie

¹ KOM(2011) 682 wersja ostateczna z 25 października 2011 r.

² KOM(2012) 173, wersja ostateczna z 18 kwietnia 2012 r.

³ KOM(2012) 795 z 9 stycznia 2013 r.

⁴ KOM(2013) 83, wersja ostateczna z 20 lutego 2013 r.

⁵ Dz.U.UE.C.2016.75.34

różnorodności struktur gospodarczych na rynku europejskim dla rozwoju gospodarczego, jednocześnie przyznając spółdzielniom rolę ważnego elementu takiej mieszanej gospodarki rynkowej, trzeba zauważyć, że interesy spółdzielni muszą być chronione i promowane na zasadzie niedyskryminacyjnej. W związku z tym spółdzielnie wszystkich rodzajów i typów muszą mieć możliwość swobodnego rozwijania swojej aktywności w celu zaspokajania popytu rynkowego i potrzeb swoich członków. Niedopuszczalne jest istnienie niesprawiedliwych i zbędnych barier prawnych regulujących działalność spółdzielni, zarówno na poziomie Wspólnoty, jak i w państwach członkowskich. W Unii Europejskiej stale podejmowane są działania na rzecz wzmocnienia wkładu spółdzielni w ulepszanie europejskiej konkurencyjności i innych celów Unii Europejskiej. Nową tendencją w ruchu spółdzielczym Unii Europejskiej jest rozwój spółdzielni wielu udziałowców, wśród których są pracownicy, władze lokalne i lokalne przedsiębiorstwa. Inną rozpowszechniającą się ostatnio formą organizacyjną są spółdzielnie drugiego stopnia tworzone przez spółdzielnie. Te „spółdzielnie spółdzielni” powstają w celu świadczenia wspólnych usług, marketingu, dystrybucji itp. dla spółdzielni członkowskich. Są one kontrolowane przez spółdzielnie będące członkami i ich demokratyczne struktury. Mają one zarządy wybierane przez zarządy spółdzielni członkowskich.

Niektóre spółdzielnie dobrze sprawdzają się w specyficznych narodowych warunkach. Np. w Hiszpanii są to spółdzielnie edukacyjne zarządzające wieloma szkołami, umożliwiające rodzicom lub nauczycielom wpływ na zarządzanie. W Portugalii sprawnie działają spółdzielnie dostarczające energię po stawkach bazujących na kosztach, w Wielkiej Brytanii zaś skutecznie funkcjonuje szereg spółdzielni telefonicznych. Szczególnie wiele nowych spółdzielni w państwach członkowskich UE powstaje w sektorach socjalnym i opieki zdrowotnej, rozwoju lokalnego i regionalnego, edukacji i mieszkalnictwa.

W Unii Europejskiej podejmowane są też nowatorskie sposoby rozwiązywania problemów właściwych ustrojowi spółdzielczemu bez utraty statusu prawnego spółdzielni. Jednym z nich jest zakładanie przez spółdzielnie spółek prawa handlowego ze stuprocentowym udziałem własnym. Jednocześnie spółdzielnie dobrowolnie przyjmują na siebie obowiązki społeczne i obywatelskie. Z tego względu uważa się, że ustrój spółdzielczy przynosi pozytywne efekty w tych dziedzinach, w których wymagane jest myślenie długofalowe. Dlatego w państwach członkowskich UE ma miejsce ostatnio rozwój spółdzielni w dziedzinach takich jak edukacja, leczenie, opieka społeczna, w ramach której zaspakajane są także uwarunkowane socjalnie potrzeby mieszkaniowe. Celowe jest wspieranie wymiany doświadczeń, w celu szerszego wykorzystywania pozytywnie zweryfikowanych modeli spółdzielczej aktywności.

Spółdzielnie mogą przyjmować różne formy prawne, z zachowaniem podstawowych cech składających się na definicję spółdzielni:

- możliwość swobodnego i dobrowolnego zrzeszania się i występowania ze spółdzielni;
- demokratyczną strukturę, w której każdy członek ma jeden głos, decyzje są podejmowane przez większość, natomiast wybierane kierownictwo jest odpowiedzialne przed członkami;
- równy, uczciwy i sprawiedliwy podział wyników gospodarczych.

Rolą państw członkowskich jest prowadzenie sprzyjającej polityki i tworzenie ram prawnych odpowiadających naturze i zadaniom spółdzielni, przy czym owe ramy prawne powinny uwzględniać spółdzielcze wartości i zasady. Za uzasadnione uznaje się przyznanie spółdzielniom specjalnych ułatwień (wsparcia), dzięki którym nie będą się one znajdowały w niekorzystnej sytuacji. Istnieją dwie drogi zapewnienia spółdzielniom równego i uczciwego traktowania na rynku:

- zastosowanie bardziej elastycznego systemu regulacyjnego (np. otwarcie dostępu do tradycyjnego kapitału akcyjnego lub umożliwienie wiązania prawa głosu z ilością posiadanych udziałów),
- zastosowanie surowszych wymogów prawnych, przy czym stosowanie się do nich uprawniałoby do otrzymania w zamian szczególnych przywilejów.

W szeregu państw członkowskich zmieniono w ostatnim czasie przepisy regulujące spółdzielczość celem otwarcia spółdzielniom dostępu do rynków finansowych oraz „poluzowanie” ograniczeń dotyczących zakładania spółdzielni. Reformy te polegały w szczególności na:

- obniżeniu minimalnej liczby osób koniecznej do założenia spółdzielni;
- umożliwianiu niektórym członkom posiadania więcej niż jednego głosu;
- rozszerzeniu zakresu działalności oraz obrotu z podmiotami nie będącym członkami spółdzielni;
- umożliwieniu emitowania własnych obligacji;
- dopuszczeniu przekształcenia spółdzielni w spółki akcyjne.

W większości państw członkowskich spółdzielnie cieszą się specjalnym przywilejami, głównie w dziedzinie opodatkowania, co ma rekompensować ograniczenia, które narzuca wybór statusu spółdzielczego.

Inny dokument istotny dla spółdzielczości to Europejska Karta Małych Przedsiębiorstw z 2000 r. wzywająca państwa członkowskie do utworzenia systemu prawnego, administracyjnego i fiskalnego sprzyjającego działalności przedsiębiorczej. Zgodnie z zawartymi w niej zaleceniami, przepisy powinny raczej stwarzać możliwości, aniżeli ograniczać przedsiębiorczość. W przypadku spółdzielni chodzi w szczególności o to, by wysoka elastyczność nie zagroziła zachowaniu charakteru przedsiębiorstw realizujących interesy członków.

Nową tendencją w spółdzielczości jest odchodzenie od reguły, że jedna osoba ma jeden głos na rzecz zasady, że prawo głosu jest proporcjonalne do kwoty wniesionego wkładu, jednakże z ograniczeniem liczby głosów, jaką może dysponować jedna osoba. Regulacje niektórych państw członkowskich dopuszczają przekształcenie spółdzielni w spółkę prawa handlowego. Oba te rozwiązania zawiera w sobie spółdzielnia europejska. Tworzenie takiej formy spółdzielczej w Polsce jest możliwe na podstawie ustawy z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielniach europejskich⁶, dostosowującej krajowe ustawodawstwo do legislacji unijnej (rozporządzenia Rady⁷ dotyczącego statusu spółdzielni europejskiej i dyrektywy Rady⁸ dotyczącej zaangażowania pracowników). Tworzenie tych nowych spółdzielczych form prawnych napotyka jednak zarówno w Polsce, jak i w innych państwach członkowskich UE na trudności we wdrażaniu tych przepisów.

W artykule 48 ust. 2 Traktatu o Wspólnotach Europejskich (TWE) spółdzielnie zostały zaliczone do spółek. W związku z tym, podobnie jak spółki, spółdzielnie korzystają ze swobody prowadzenia działalności gospodarczej, określonej w art. 43 TWE. Do zakresu pojęcia spółki należą także jej formy transgraniczne, czyli spółka europejska, europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych i spółdzielnia europejska.

Spółdzielnia jest zrzeszeniem osób fizycznych lub prawnych, do których stosuje się nieco odmienne zasady funkcjonowania niż w stosunku do pozostałych podmiotów gospodarczych. Do zasad wymienionych w rozporządzeniu Rady zalicza się: demokratyczną strukturę i kontrolę oraz podział zysku netto za rok obrotowy między członków spółdzielni na zasadzie

⁶ Dz.U. nr 149, poz. 1077 z późn. zm.

⁷ Rozporządzenie Rady 1435/2003 z dnia 22 lipca w sprawie statutu spółdzielni europejskiej (Dz. Urz. UE L 207 z dnia 18 sierpnia 2003 r.).

⁸ Dyrektywa Rady nr 2003/72/WE z dnia 22 lipca uzupełniająca statut spółdzielni europejskiej w odniesieniu do zaangażowania pracowników (Dz. Urz. UE L z dnia 18 sierpnia 2003 r.).

ślusznosci. Rozumienie wyżej wymienionych zasad obejmuje w szczególności zasadę pierwszeństwa osoby przed kapitałem, co przekłada się na określony sposób przyjmowania, występowania, wykluczania członków oraz zasadę „jedna osoba jeden głos”, co oznacza, że prawo głosu jest przypisane do osoby, a nie majątku.

Komunikat Komisji Europejskiej *O promowaniu spółdzielni w Europie* z lutego 2004 r. wskazuje szereg działań na rzecz spółdzielczości. Są to m.in.:

Działanie 1: Wspieranie inicjatyw na rzecz podnoszenia świadomości potencjału form spółdzielczych, w szczególności w formie organizowania konferencji, publikowania broszur i wydawnictw informacyjnych, prowadzenia badań naukowych, proklamowania specjalnych dni poświęconych spółdzielcom.

Działanie 4: Podejmowanie kroków w celu zapewnienia, aby programy kształcenia i szkolenia ułatwiały uczestnictwo w nich spółdzielniom, z uwzględnieniem zwłaszcza projektów ponadnarodowych.

Działanie 5: zbadanie możliwości zidentyfikowania i upowszechnienia najlepszych praktyk na obszarze usług wspierających przedsiębiorczość dla spółdzielni i dla poprawy przepisów spółdzielczych w państwach członkowskich.

Działanie 9: Współpraca z władzami publicznymi i organizacjami spółdzielczymi w celu zapewnienia poprawy legislacji spółdzielczych; Komisja przypomina o obowiązku wszystkich państw członkowskich informowania się wzajemnie oraz Komisji o przygotowywanych nowych przepisach dotyczących tego obszaru, przed jej przyjęciem.

Spółdzielnia europejska (z łac. *Societas Cooperativa Europaea*, dalej: SCE) – obok spółki europejskiej i europejskiego zgrupowania interesów gospodarczych jest jedną z paneuropejskich form korporacyjnych, której głównym celem jest umożliwienie i ułatwienie prowadzenia działalności spółdzielczej w wymiarze transgranicznym.

Podstawą prawną dla działalności spółdzielni europejskiej na gruncie prawa wspólnotowego są wspomniane wcześniej rozporządzenie Rady w sprawie statutu spółdzielni europejskiej, uzupełnione przez dyrektywę zawierającą przepisy dotyczące zaangażowania pracowników spółdzielni europejskiej. Polska ustawa o spółdzielni europejskiej normuje powstanie, organizację i działalność spółdzielni europejskiej w zakresie nieuregulowanym w rozporządzeniu, a także zasady zaangażowania pracowników w spółdzielni europejskiej.

Spółdzielnia europejska stwarza spółdzielniom możliwość działalności transgranicznej i transnarodowej oraz ograniczenia barier prawnych i administracyjnych niedopuszczalnych na wspólnym rynku. Statut spółdzielni europejskiej ma zapewnić identyczne warunki konkurencji ze spółką europejską, ustanawiając jednolity zestaw zasad, struktur i trybu rejestracji, ma ułatwiać takie działania i mobilizować do współpracy zwłaszcza spółdzielnie w rejonach przygranicznych. Statut taki powinien być dopasowany do potrzeb zrzeszeń osób fizycznych lub osób prawnych, a jednocześnie stwarzać możliwości ograniczenia odpowiedzialności. Spółdzielnię europejską mogą tworzyć od podstaw osoby fizyczne lub prawne z różnych państw członkowskich.

Zasadniczym celem działalności spółdzielni europejskiej jest zaspokajanie potrzeb jej członków lub wspieranie ich działalności gospodarczej lub społecznej, np. przez zawieranie z nimi umów o dostawę towarów lub o świadczenie usług bądź wykonanie pracy w ramach czynności, których dokonuje, względnie których dokonanie zleca się spółdzielni europejskiej. Każdy z członków spółdzielni powinien otrzymywać odpowiadającą jego udziałowi w czynnościach spółdzielni korzyść z działalności SCE. Członkami spółdzielni powinni być równocześnie klienci, pracownicy lub dostawcy SCE albo powinni być oni w jakiś sposób zaangażowani w działania spółdzielni. Wynagrodzenie kapitału (inwestorów) winno być ograniczone.

Cechy charakterystyczne spółdzielni europejskiej:

- posiada osobowość prawną, którą uzyskuje z chwilą wpisu do rejestru jednego z państw członkowskich lub państwa Europejskiego Obszaru Gospodarczego (miejsca siedziby) – w Polsce jest to Krajowy Rejestr Sądowy (dalej: KRS);
- może zostać założona przez co najmniej pięć osób fizycznych, zamieszkałych w co najmniej dwóch państwach członkowskich lub łącznie przez co najmniej pięć osób fizycznych i prawnych prawa publicznego lub prywatnego, które podlegają prawu co najmniej dwóch różnych państw członkowskich lub co najmniej dwie osoby prawne prawa publicznego lub prywatnego, które podlegają prawu co najmniej dwóch różnych państw członkowskich;
- może zostać utworzona przez połączenie się istniejących spółdzielni lub przekształcenie się jednej spółdzielni, jeżeli co najmniej od dwóch lat posiada ona podmiot zależny lub zakład podlegający prawu innego państwa członkowskiego;
- kapitał subskrybowany (kapitał zakładowy) wynosi co najmniej 30 000 euro (chyba że przepisy prawa przewidują wyższy) i jest podzielony na imienne udziały;
- jeżeli w statucie SCE, podczas jej tworzenia, nie postanowiono inaczej, każdy członek spółdzielni odpowiada tylko do wysokości subskrybowanego przez niego kapitału. Jeżeli członkowie SCE ponoszą ograniczoną odpowiedzialność, firma SCE powinna zawierać dodatkowe oznaczenie „z ograniczoną odpowiedzialnością”;
- kwestie takie jak podatki, zasady wolnej konkurencji, własność intelektualna i przepisy o niewypłacalności są regulowane przez prawo państwa członkowskiego, na terenie którego SCE ma siedzibę.

Rozporządzenie w sprawie statutu SCE nie reguluje prawa podatkowego, ochrony konkurencji, własności intelektualnej czy upadłości. W tym zakresie zastosowanie znajdują przepisy prawa krajowego państw członkowskich i prawo wspólnotowe.

Sporządzany przez założycieli statut spółdzielni europejskiej powinien określać:

1. nazwę spółdzielni z dodatkiem (przed lub po nazwie) „SCE” oraz ewentualnie słowo „limited”;
2. przedmiot działalności, nazwiska i imiona (ew. firmy) założycieli spółdzielni, adres siedziby statutowej;
3. warunki i tryb przyjmowania i wykluczania członków oraz wypowiedzenia członkostwa, prawa i obowiązki członków, ewentualne wskazanie zróżnicowanych kategorii członków z określeniem ich praw i obowiązków;
4. wartość nominalną objętych udziałów, kwotę subskrybowanego kapitału i wskazanie, że kapitał jest zmienny;
5. szczególne postanowienia dotyczące kwoty z zysku, która ma być przeznaczona na rezerwę ustawową;
6. kompetencje i zakres odpowiedzialności członków organów zarządzających, tryb powoływania i odwoływania członków organów;
7. wymagania w zakresie quorum oraz większości głosów;
8. czas trwania spółdzielni europejskiej, o ile założono ją na czas określony.

W preambule rozporządzenia Rady występuje odwołanie do działania spółdzielni jako zrzeszenia osób fizycznych lub prawnych w oparciu o zasady odmienne od stosowanych w przypadku innych przedsiębiorstw. Celem spółdzielni europejskiej, podobnie jak każdej spółdzielni, powinno być wspieranie rozwoju gospodarczego jej członków oraz zaspokajanie ich potrzeb kulturalnych i społecznych.

Spółdzielnia europejska posiada zmienny kapitał, podzielony na udziały. Członkami spółdzielni europejskiej mogą być, o ile statut nie stanowi inaczej, osoby fizyczne oraz osoby

prawne. Rozporządzenie w sprawie statutu SCE w art. 14 przewiduje możliwość istnienia szczególnej kategorii członków: inwestorów (o ile zezwala na to prawo państwa członkowskiego, w którym SCE ma siedzibę). Pozwala to na pogodzenie szczególnej cechy spółdzielni, jaką jest zastrzeżenie członkostwa tylko dla osób korzystających z działań spółdzielni, z potrzebą otworzenia dla spółdzielni dodatkowych możliwości pozyskania kapitału. Nabycie członkostwa przez członków inwestorów wymaga zgody walnego zgromadzenia lub innego organu wyznaczonego przez walne zgromadzenie lub statut.

Komisja Europejska stwierdziła, że spółdzielnie są szczególnie atrakcyjną formą prowadzenia działalności w sektorze usług, jest to bowiem typ organizacji, która może realizować jednocześnie cele gospodarcze oraz społeczne. Spółdzielnie tworzą miejsca pracy oraz służą integracji społecznej. Nie dążą do maksymalizacji zysków, ale służą przede wszystkim zaspokajaniu różnorodnych potrzeb swoich członków. Wprowadzenie formy prawnej SCE na poziomie europejskim ma sprzyjać rozwojowi i funkcjonowaniu tego sektora na całym terytorium Wspólnoty Europejskiej. Status spółdzielni europejskiej ma umożliwić spółdzielniom szczebla podstawowego prowadzenie działalności statutowej w całej Unii Europejskiej przy zachowaniu jednej osobowości prawnej i tego samego zestawu przepisów prawnych.

Do polskich spółdzielni przekształcających się w spółdzielnie europejskie będą miały zastosowanie nie przepisy ustawy Prawo spółdzielcze, lecz przepisy Kodeksu Spółek Handlowych. Oznacza to, że spółdzielnia europejska jest pod względem formalnym bliższa spółce akcyjnej aniżeli spółdzielni.

Osobowość prawną spółdzielnia europejska uzyskuje w momencie wpisu do rejestru państwa członkowskiego, w którym ma siedzibę. Spółdzielnie mają prowadzić działalność non-profit, ale mogą również prowadzić działalność gospodarczą nastawioną na osiągnięcie zysku.

Rejestracja spółdzielni europejskiej powinna nastąpić zgodnie z przepisami właściwymi dla spółek akcyjnych. Zgodnie z art. 5 polskiej ustawy o spółdzielni europejskiej Centralna Informacja KRS przekazuje dane, które zgodnie z art. 13 rozporządzenia podlegają ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym UE, do Urzędu Oficjalnych Publikacji Unii Europejskiej w terminie miesiąca od dnia ich ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym.

Źródła:

Cioch H., *Spółdzielnia europejska – propozycje zmian*, w: *Kierunki zmian prawa spółdzielczego w Polsce*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2014.

Krzekotowska K., *Spółdzielczość w Unii Europejskiej*, portal Wiadomości24.pl, 06.02.2014 r.

Marszałkowska-Krześ E., *Spółdzielnia europejska – ogólny zarys*, referat wygłoszony na konferencji „Kodeks spółek handlowych po pięciu latach”, Wrocław, wrzesień 2005.

Piechowski A., *Spółdzielczość w Unii Europejskiej, Rola i przyszłości spółdzielczości*, w: *Biuletyn Forum Debaty Publicznej Nr 19*, Kancelaria Prezydenta, Warszawa 2012

Piotrowska M., *Spółdzielnia europejska – zarys zagadnienia*, Edukacja Prawnicza nr 5/2007.

Rozwijanie potencjału spółdzielni na polu generowania inteligentnego wzrostu i zatrudnienia, Grupa robocza ds. spółdzielczości, marzec 2015.

Spółdzielczość wiejska jako jedna z głównych form wspólnego gospodarczego działania ludzi, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2014.

Suchoń A., *Spółdzielnie rolnicze w Europie Zachodniej*, portal Wielkopolskiej Izby Rolniczej www.wir.org.pl

Strona internetowa europa.eu

Uchwała Rady Ministrów dotycząca przyjęcia „Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej”, 12 sierpnia 2014 r.

Spółdzielczość w Finlandii

Historia spółdzielczości w Finlandii sięga przełomu XIX i XX wieku, kiedy to kraj znajdował się pod panowaniem Rosji. 90% społeczeństwa utrzymywało się z rolnictwa. Konieczność walki z wszechobecną biedą oraz dominująca gospodarka wymienna spowodowały zawiązanie się pierwszych spółdzielni.

Momentem przełomowym dla rozwoju fińskiej spółdzielczości było powstanie w 1899 roku Konfederacji Fińskich Spółdzielni – „Pellervo”. Jej założycielem i dyrektorem zarządzającym był Hannes Gebhard (1864-1933), który jest uważany za ojca fińskiego ruchu spółdzielczego. Celem tej organizacji było rozpropagowanie w całym kraju idei spółdzielczości, szczególnie w różnych sektorach rolnictwa. Działania konfederacji doprowadziły do uchwalenia w 1901 roku pierwszej ustawy – *Prawo spółdzielcze*. Dzięki zakrojonej na szeroką skalę akcji propagandowej prowadzonej przez korporację oraz ujednoczeniu zasad i ujęciu ich w ramy prawne, w latach 1900-1920 nastąpił gwałtowny wzrost liczby spółdzielni, która 1930 r. osiągnęła 6 tysięcy¹.

Najbardziej znaczący rozwój spółdzielczości w Finlandii – zwany „nową falą” – nastąpił na początku lat 90. XX wieku. Kraj znajdował się wówczas w głębokim kryzysie gospodarczym na skutek załamania się handlu ze Związkiem Radzieckim. Bezrobocie wynosiło 17%. Skutkiem tego była restrukturyzacja gospodarki obejmująca m. in. znaczne ograniczenia w dostępie do usług komunalnych. Jednocześnie nastąpiła zmiana wartości w społeczeństwie i zwrócenie się ku alternatywnym sposobom zatrudniania. Fińskie Ministerstwo Pracy wraz z Konfederacją Spółdzielni „Pellervo” wykorzystywały ten potencjał realizując wspólny program, ułatwiający tworzenie spółdzielni przez osoby bezrobotne.

Spółdzielnie działały na zasadzie agencji pracy tymczasowej, poszukując ofert zatrudnienia dla swoich członków na lokalnych rynkach pracy. Eksperyment ten pokazał, że spółdzielnie mogą być ważnym instrumentem aktywnej polityki rynku pracy w okresie spowolnienia gospodarczego².

W ramach programu do roku 2010 powstało ponad 3020 spółdzielni, zaś każdego następnego roku przybywa ich około 200 (228 w 2012, 208 w 2013)³.

Spółdzielnie „nowej fali” odegrały znaczącą rolę w rozwoju usług komunalnych: *do pewnego stopnia zastąpiły gminy w dostarczaniu mieszkańcom różnego rodzaju usług, na przykład w zakresie doradztwa, marketingu, działalności kulturalnej, wydawniczej, medialnej, zaopatrzenia, ochrony zdrowia, opieki socjalnej i społecznej, turystyki, produkcji energii, wspomagania rozwoju lokalnego, zaopatrzenia w wodę czy udostępniania Internetu szerokopasmowo-łączy światłowodowymi⁴.*

Obecnie Finlandia znajduje się w czołówce światowego ruchu spółdzielczego. Fińskie spółdzielnie zrzeszają prawie 4 mln członków (cała ludność Finlandii wynosi 5,4 mln). Spośród

¹ Confederation of Finnish Cooperatives “Pellervo”, *Co-operation in Finland*, <http://pellervo.fi/kielet/english/cooperation-finland/>.

² Mering T., *Spółdzielczość a polityka Unii Europejskiej w okresie kryzysu finansowego i gospodarczego*, w: *Problemy Polityki Społecznej, Studia i Dyskusje*, nr 20(1)/2013, str. 81.

³ Confederation...op. cit.

⁴ *Ruch spółdzielczy w Finlandii*, portal społecznej gospodarki rynkowej „Głos ulicy”, <http://glosulicy.pl/archiwum/spoldzielczosc-publicystyka/ruch-spoldzielczy-w-finlandii/>.

populacji dorosłych obywateli tego kraju 84% to członkowie co najmniej jednej spółdzielni, a średnio jeden obywatel jest członkiem 2,1 spółdzielni⁵.

Finlandia przoduje również pod względem rocznego obrotu spółdzielni w stosunku do PKB. W 2011 roku wspólne ich obroty przekroczyły 30 mld euro. Spółdzielnie są najczęściej liderami w swoich dziedzinach. Przewodzą spółdzielnie rolnicze, które posiadają udział w rynku wynoszący 97% produkcji mleka i 80% mięsa. Spółdzielnie pokrywają ponad 45% zapotrzebowania na dobra codziennego użytku. Największą grupą finansową w Finlandii jest "OP-Pohjola Group", która składa się ze 180 banków spółdzielczych. Spółdzielnia właścicieli lasów „Metsäliitto” przy rocznym dochodzie 2 miliarda euro (2013 r.) jest jedną z największych spółdzielni producenckich w Europie⁶.

W Finlandii spółdzielnie realizują nie tylko zadania w zakresie typowo przypisywanym spółdzielczej formie gospodarowania, czyli zadania w dziedzinie gospodarki rolnej, mieszkaniowej czy aktywizacji osób bezrobotnych, ale nawet działania które tradycyjnie łączy się z działalnością Państwa lub wielkich, międzynarodowych koncernów, np. w zakresie branży energetycznej, nawet takie jak budowa elektrowni atomowej⁷. Porozumienie lokalnych operatorów, towarzystw, spółek i spółdzielni telefonicznych stworzyło krajową sieć telefoniczną⁸.

Spółdzielnia w Finlandii jako model biznesowy

Zgodnie z fińskim prawem spółdzielczym *spółdzielnia jest autonomicznym stowarzyszeniem osób dobrowolnie zrzeszonych w celu zaspokojenia wspólnych potrzeb ekonomicznych, społecznych lub kulturowych poprzez wspólną własność i demokratycznie zarządzane przedsiębiorstwo⁹*. Jej celem jest zapewnienie członkom dostępu do dóbr i usług, w sposób dla nich najkorzystniejszy. Jest to podejście ekonomiczne oparte na równości i sprawiedliwości, stanowiące demokratyczny system zarządzania.

Fiński model spółdzielczości polega na tym, że konsument dóbr i usług jest zarazem ich dostarczycielem. Celem spółdzielni jest promowanie ekonomicznych i gospodarczych interesów swoich członków w formie prowadzenia działalności gospodarczej, gdzie członkowie korzystają z usług świadczonych przez spółdzielnię.

Spółdzielnia jest organizacją, której liczba członków i wysokość kapitału nie są z góry określone. Nie ma wymogu posiadania minimalnego kapitału w spółdzielni. Członkowie nie są osobiście odpowiedzialni za zobowiązania spółdzielni, chyba że jej statut przewiduje nadzwyczajne wyjątki od tej reguły. Jest to jednak dość rzadki przypadek.

Spółdzielnie mają własne, autonomiczne zasady, dostosowane do konkretnych potrzeb jej członków, które jednak muszą być zgodne z ustawą – *Prawo spółdzielcze*.

Aktywa netto oraz nadwyżka należą do spółdzielni. Jeśli spółdzielnia ulega rozwiązaniu jej aktywa mogą być przekazane członkom. W przypadku, kiedy spółdzielnia rozprowadza nadwyżki na rzecz swoich członków, zasady podziału muszą być określone w statucie. Nadwyżka jest zazwyczaj przydzielana członkom proporcjonalnie do ich wkładu, przede wszystkim jako świadczeniobiorcom usług, a nie inwestorom.

Mimo, że generowanie zysku nie jest głównym celem spółdzielni, w praktyce pożądane jest, aby jego część została przeznaczona na jej rozwój.

---

⁵ Confederation...op. cit.

⁶ Confederation...op. cit.

⁷ Jedliński A., *Kierunki zmian prawa spółdzielczego w Polsce*.

⁸ Bratkowski S., *Spółdzielczość w Polsce*, Prezydent.

⁹ Confederation...op. cit.

Spółdzielnia może przyjmować nowych członków, członkostwo jest dobrowolne i można z niego zrezygnować. Można również być z niej usuniętym. Pod tym względem jest to elastyczny model biznesowy.

Członkowie wykonują swoje prawa osobiście na walnym zgromadzeniu spółdzielni. Mogą również mianować delegatów wybieranych spośród siebie. Władze spółdzielni to rada dyrektorów wybranych przez walne zgromadzenie, która z kolei powołuje dyrektora naczelnego. Ponadto spółdzielnia może mieć radę nadzorczą.

Decyzje podejmowane są na zasadzie: jeden członek – jeden głos, nawet jeśli członkowie mają różny wkład. Prawo do podejmowania decyzji może być jednak zróżnicowane w zależności od zasad określonych w statucie spółdzielni.

Reforma prawa spółdzielczego

Po 1900 roku prawo spółdzielcze było zmieniane dwukrotnie – w 1954 i 2001 roku. Choć ustawa *Prawo spółdzielcze* z 2001 roku uznawana była za jedno z najlepszych i najnowocześniejszych rozwiązań w Unii Europejskiej¹⁰, została znowelizowana w 2014 r. Celem reformy było dostosowanie warunków funkcjonowania spółdzielni do wymogów nowoczesnego otoczenia gospodarczego oraz wzmocnienie konkurencyjności fińskich spółdzielni poprzez ułatwienie ich zakładania i zarządzania nimi.

Ustawa *Prawo spółdzielcze* z 2014 roku umożliwiła zarejestrowanie spółdzielni przez jednego lub dwóch członków. Upraszcza procedury zakładania spółdzielni poprzez zniesienie pewnych obowiązków normatywnych. Ograniczenia i wymagania formalne przewidziane w ustawie są mniej restrykcyjne, co powoduje m. in. ułatwienie procesu pozyskania kapitału od członków i inwestorów. Rozszerzona została swoboda w zakresie zawierania umów.

Pozycja członków, menedżerów, inwestorów, wierzycieli i innych zainteresowanych grup jest korzystniejsza dzięki uściśleniu przepisów ustawy i podkreśleniu obowiązku spółdzielni do ujawniania informacji bez obciążania jej dodatkowymi kosztami.

Regulacje dotyczące wyróżniających cech spółdzielni są w obecnej treści omawianej ustawy w dużej mierze tożsame z przepisami ustaw nowelizujących z lat 1954 i 2001. Jednakże w niektórych aspektach są zmienione, aby odpowiadały współczesnym fińskim warunkom gospodarczym. Nowa ustawa wprowadziła terminologię zbliżoną do tej, stosowanej w odniesieniu do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością. Jej przepisy nawiązują do *Ustawy o spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością* z 2006 roku, a regulacje obu ustaw są częściowo tożsame. Istotna różnica między spółdzielnią a spółką z ograniczoną odpowiedzialnością polega na tym, że członek spółdzielni może zostać usunięty, jeżeli spełnione są określone ustawowe warunki, w przeciwieństwie do akcjonariuszy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Omawiana ustawa dostosowana jest do potrzeb małych spółdzielni, które stanowią większość tego rodzaju podmiotów gospodarczych w Finlandii.

Edukacja na temat spółdzielczości

Nauka na temat spółdzielczości prowadzona jest na wszystkich etapach edukacji w Finlandii. W szkołach organizowane są kursy, podczas których uczniowie poznają zasady przedsiębiorczości poprzez zakładanie i prowadzenie własnych spółdzielni.

---

¹⁰ Piechowski A., *Spółdzielczość w Unii Europejskiej, Rola i przyszłość spółdzielczości*, w: *Biuletyn Forum Debaty Publicznej Nr 19*, Kancelaria Prezydenta, Warszawa 2012.

Na uniwersytetach prowadzone są wielodyscyplinarne studia o spółdzielczości, oferujące słuchaczom wiedzę na temat ekonomiki spółdzielni. Pełnią one także rolę sieci współpracy międzydyscyplinarnej w zakresie badań nad spółdzielczością. Sieć obejmuje osiem uniwersytetów. Jest koordynowana i administrowana przez Uniwersytet w Helsinkach. Program ten wspiera Rada Spółdzielcza Finlandii, gromadząca członków organizacji spółdzielczych z całego kraju. Rada finansuje badania naukowe nad ekonomiką spółdzielczości poprzez system stypendiów.

Fiński model nauczania przedsiębiorczości okazał się bardzo skuteczny. Został przejęty przez wiele szkół i uniwersytetów w Europie.

Spółdzielczość w Finlandii zawdzięcza swój dynamiczny rozwój zarówno polityce rządu (program aktywizacji bezrobotnych, program nauczania, reforma prawa) jak i działaniom samych spółdzielców, zrzeszonych w organizacjach takich jak Konfederacja Fińskich Spółdzielni – „Pellervo”, która prowadzi od 1899 roku szeroko zakrojoną politykę informacyjną i zapewnia doradztwo oraz Rada Spółdzielcza Finlandii, która finansuje badania nad spółdzielczością poprzez swój program stypendialny, działa na międzynarodowym forum spółdzielczym i stanowi skuteczne lobby.

Źródła:

Confederation of Finnish Cooperatives “Pellervo”, *Co-operation in Finland*, <http://pellervo.fi/kielet/english/cooperation-finland/>

The European Centre for Parliamentary Research and Documentation, *Request no 2424*, <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/>

Bratkowski S., *Spółdzielczość w Polsce, Rola i przyszłości spółdzielczości*, w: *Biuletyn Forum Debaty Publicznej Nr 19*, Kancelaria Prezydenta, Warszawa 2012

Jedliński A., *Kierunki zmian prawa spółdzielczego w Polsce, Konferencja naukowa zorganizowana w dniu 28 października 2013 r.*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2014

Mering T., *Spółdzielczość a polityka Unii Europejskiej w okresie kryzysu finansowego i gospodarczego*, w: *Problemy Polityki Społecznej, Studia i Dyskusje*, nr 20(1)/2013

Piechowski A., *Spółdzielczość w Unii Europejskiej, Rola i przyszłość spółdzielczości*, w: *Biuletyn Forum Debaty Publicznej Nr 19*, Kancelaria Prezydenta, Warszawa 2012

Ruch spółdzielczy w Finlandii, Głos ulicy – portal społecznej gospodarki rynkowej, <http://glosulicy.pl/archiwum/spoldzielczosc-publicystyka/ruch-spoldzielczy-w-finlandii/>

Ruch spółdzielczy we Francji

Ruch spółdzielczy we Francji należy do najmocniej rozwiniętych nie tylko w Europie, ale i na świecie. Jako prekursorów spółdzielczości Francuzi przywołują rolników z regionu Gaiura z XII wieku, którzy wspólnie produkowali sery. Tradycje ruchu spółdzielczego sięgają lat osiemdziesiątych XIX wieku, kiedy to rolnicy, w obronie przed kryzysami, zaczęli instytucjonalizować współpracę¹. Początkową formą organizacji spółdzielczej były organizacje związkowe, jako instytucje organizujące współpracę. W 1904 r. weszła w życie ustawa o związkach zawodowych, która jasno określała, że ich celem jest ochrona rolników. W roku 1920 uchwalona została ustawa zezwalająca związkom rolników na wspólne nabywanie maszyn rolniczych, materiałów siewnych oraz zwierząt. Te związki zawodowe rolników przekształciły się następnie w spółdzielnie. Pierwszą faktyczną spółdzielnię utworzono w 1901 roku, jako zrzeszenie producentów wina: miało to ścisły związek z głębokim kryzysem tej gałęzi rolnictwa. Już od roku 1914 państwo zaczęło wspierać rolników. Od kryzysu lat 1933-1934 i załamania skupu zbóż następuje dynamiczny rozwój spółdzielni rolniczych, które uzyskują z czasem decydujący wpływ na funkcjonowanie rynku rolnego i samego rolnictwa.

Zgodnie z Raportem Global 300 za rok 2010, analizującym aktywność trzystu największych spółdzielni na świecie, opracowywanym co kilka lat przez Międzynarodowy Związek Spółdzielczy (ICA) Francja uzyskuje największe przychody ze spółdzielczości – 28% ogółu przychodów spółdzielni na świecie. Wśród największych spółdzielni świata znajdują się spółdzielnie francuskie. Absolutne pierwszeństwo dierżą w sektorze usług finansowych: w szóstce największych spółdzielni świadczących takie usługi znajdują się cztery francuskie. Największe przychody na świecie posiada Groupe Crédit Agricole, z przychodami 103,58 mld USD, na drugim Groupe Caisse d'Épargne, z przychodami 58,54 mld USD, na trzecim Confédération Nationale du Crédit Mutuel, z przychodami 56,69 mld USD i na szóstym Groupe Banques Populaires, z przychodem 29,39 mld USD.

W kategorii największych spółdzielni świata w sektorze rolno-leśnym na piątym miejscu znalazła się francuska spółdzielnia Covea, z przychodami 17,74 mld USD.

W sektorze handlu i usług pod względem obrotów na drugim miejscu znajduje się francuski E. Leclerc (S.C. Galec), z przychodami 48,3 mld USD. Na trzecim również francuska spółdzielnia Système U, z przychodami 24,95 mld USD.

W grupie dwudziestu najpotężniejszych spółdzielni świata, zgodnie z cytowanym Raportem, znajduje się aż siedem spółdzielni francuskich.

Zgodnie z przedstawionymi szacunkami Co-operative Europe², głównej europejskiej organizacji spółdzielczej, pod względem ilości przedsiębiorstw spółdzielczych Francja znajduje się na trzecim miejscu w Europie, z 23 tysiącami spółdzielni. Pod względem liczby członków spółdzielni Francja znajduje się na pierwszym miejscu, z 26 milionami członków. Pod wzglę-

¹ Patrz Jacques Picard, *Francuski model spółdzielczości rolnej, rys historyczny, sytuacja obecna, perspektywy i nowe wyzwania*, w: *Spółdzielczość rolna we Francji na przykładzie spółdzielczości zbożowej*, Konferencje i Seminaria 9 (37), Kancelaria Sejmu 2000, BSE.

² Dane na podstawie: Piechowski A., *Spółdzielczość w Unii Europejskiej, Rola i przyszłości spółdzielczości*, w: *Biuletyn Forum Debaty Publicznej Nr 19*, Kancelaria Prezydenta, Warszawa 2012.

http://www.krs.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=25&Itemid=281.

dem zatrudnienia w spółdzielniach Francja znajduje się na drugim miejscu w Europie, z ponad milionem zatrudnionych³. Bardzo istotnym jest fakt decentralizacji spółdzielni: 73% siedzib prawnych wielkich spółdzielni znajduje się poza regionem paryskim, co przyczynia się do ożywienia i aktywności prowincji.

Na francuskim rynku przedsiębiorstwa spółdzielcze odgrywają wielką rolę. Na 15 największych przedsiębiorstw w sektorze rolno-spożywczym pięć jest spółdzielniami. Są to: Tereos, Terrena, Sodiaal, Vivescia i Agrial. Na sześć największych sieci handlowych dwie są spółdzielczymi: Leclerc (na czwartym miejscu), Système U (na szóstym miejscu). Wśród pięciu najpotężniejszych banków trzy to grupy banków spółdzielczych. Są to Crédit Agricole, BPCE i Crédit Mutuel.

W 2014 roku spółdzielnie francuskie, łącznie ze spółkami filialnymi, łącznie posiadały skumulowane obroty wartości 307 miliardów euro, a obroty te wzrastały stale od dziesięciu lat.

Cały francuski ruch spółdzielczy wywodzi się z rolnictwa i rzemiosła. Na ich bazie powstały spółdzielnie kredytowe, początkowo były one nastawione wyłącznie na kredytowanie tych dwóch gałęzi aktywności gospodarczej. Następnie stały się prawdziwymi bankami o charakterze powszechnym oraz uniwersalnym. Nadal zajmują się kredytowaniem wymienionych sektorów, ale zarazem finansują one coraz częściej także handel, drobny przemysł (małe i średnie przedsiębiorstwa) oraz turystykę i przedsięwzięcia ekologiczne, co zapewnia im szansę rozwoju i konkurencyjności⁴. Francuskie banki spółdzielcze mają najwyższy udział w krajowym rynku kredytów, a banki lokalne zrzeszone w grupie Crédit Agricole w 2006 roku obsługiwały 31 milionów klientów.

Crédit Agricole funkcjonuje w strukturze dwuszczeblowej, która składa się ze szczebla podstawowego, tworzonoego przez lokalne banki spółdzielcze, oraz przez szczebel krajowy, na którym działa bank zrzeszający o zasięgu krajowym, pełniący funkcje banku centralnego dla zrzeszonych w nim banków spółdzielczych. Crédit Mutuel, piąta pod względem funduszy własnych grupa bankowa we Francji, zorganizowana jest w trójszczeblowej strukturze, w której podstawę stanowią banki spółdzielcze. Banki spółdzielcze zrzeszone są w bankach regionalnych, a te z kolei w banku krajowym.

Spółdzielnie francuskie działają przede wszystkim na podstawie ustawy n°47-1775 z 10 września 1947 o statusie spółdzielni. Zgodnie z art. 1 tej ustawy spółdzielnie mogą prowadzić działalność we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Ustawa wskazuje jako główne zadania spółdzielni:

- obniżanie dla dobra członków, przez wspólne działanie, kosztów wytworzenia oraz, w stosownych przypadkach, ceny sprzedaży niektórych produktów lub usług, przez przejęcie funkcji innych przedsiębiorstw lub pośredników,
- poprawianie jakości handlowej produktów dostarczanych do ich członków lub tych produkowanych przez nich i sprzedawanych konsumentom,
- zaspokajanie potrzeb i promowanie aktywności gospodarczej i społecznej swoich członków, jak również ich kształcenie.

Niezależnie od tej głównej ustawy, istnieje szereg innych ustaw, odnoszących się do spółdzielni w różnych sektorach. Na przykład, funkcjonowanie spółdzielni rolnych normują artykuły L. 521-1 do L. 529-6 Kodeksu rolnego, a rybołówstwa morskiego i spółdzielni rybackich artykuły L. 935-1 do L. 935-30 tego samego Kodeksu. Ustawa nr 78-763 z 19 września 1978 r. normuje funkcjonowanie robotniczych spółdzielni pracy. Z kolei Kodeks handlowy w artykułach L. 124-1 do L. 124-16 normuje działalność spółdzielni handlu detalicznego.

---

³ Dane za 2014 r. cyt. za: <http://www.entreprises.coop/decouvrir-les-cooperatives/chiffres-cles.html>

⁴ Dominik Gajowiak, *Spółdzielczość bankowa na przykładzie wybranych europejskich banków zrzeszających*, http://www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/PRS_2008_T4%2819%29_s165.pdf

Dla spółdzielczości francuskiej najważniejszym sektorem działalności jest sektor rolniczy. We Francji działa ponad 3500 przedsiębiorstw spółdzielczych: spółdzielni, związków spółdzielczych, spółdzielni rolniczych wspólnego interesu SICA, a także około 1500 oddziałów. Ich łączny obrót w 2004 roku wynosił ponad 77 mld euro⁵. Rolnicy za pośrednictwem swoich spółdzielni i ich spółek zależnych kontrolują już ponad połowę przemysłu przetwórczego produktów rolnych we Francji.

O znaczeniu spółdzielni dla rynku rolnego świadczy fakt, że dziewięciu spośród dziesięciu francuskich rolników to członkowie spółdzielni. Spółdzielnie to miejsce pracy ponad 150 tysięcy pracowników w dziale rolnictwa.

Warto zacytować szerzej przepisy Kodeksu rolnego dotyczące zadań spółdzielni rolniczych. Jest to prowadzenie przez nie, niezależnie od sposobu i technik stosowanych, jednego lub wielu rodzajów działalności określonych poniżej:

- a) zapewnianie lub ułatwianie produkcji, sprzedaż, w szczególności na eksport, produktów rolnych i leśnych pochodzących z gospodarstw członków spółdzielni bezpośrednio po ich zebraniu bądź po przechowywaniu, opakowaniu lub przetworzeniu, jak również wszystkie działania zmierzające do stworzenia, poprawy produkcji, przechowywania i zarządzania jednym lub wieloma terenami leśnymi na rzecz członków spółdzielni;
- b) zapewnianie i dostarczanie swoim spółdzielcom produktów, urządzeń, narzędzi i zwierząt niezbędnych do prowadzenia działalności, pod warunkiem że przyczyniają się one do wytwarzania i przygotowywania niezbędnych produktów, w szczególności pasz dla zwierząt lub nawozów, oraz uczestniczenie w naprawie i konserwacji maszyn i narzędzi rolniczych;
- c) dostarczanie członkom spółdzielni, na wyłączny użytek ich gospodarstw rolnych i leśnych, wszystkich usług niezbędnych w ich gospodarstwach, zwłaszcza przez udostępnianie im sprzętu, maszyn rolniczych, środków utrzymywania i naprawy, zwierząt, środków służących wprowadzaniu udoskonaleń technicznych i kształceniu zawodowemu, a także wspieranie placówek badawczych przeprowadzających eksperymenty i analizy, jak również angażowanie profesjonalnego personelu;
- d) prowadzenie na rzecz członków spółdzielni działań i prac właściwych dla zawodów rolniczych. Zdefiniowane powyżej działania mogą być również prowadzone przez spółdzielnie na rzecz gospodarstw, które do nich należą albo które dzierżawią, albo które zostały im przyznane. Co istotne, związki spółdzielni rolniczych mogą wykonywać takie same czynności jak spółdzielnie rolnicze⁶.

Działalność spółdzielni przyczynia się do wzrostu zatrudnienia na obszarach wiejskich i do lokalnego rozwoju gospodarczego, a czasem wręcz ratuje funkcjonowanie lokalnej gospodarki na terenach o trudnej sytuacji.

Członkami francuskich spółdzielni rolniczych mogą być producenci rolni z danego regionu. Na mocy artykułu L.522-2 Kodeksu rolnego tylko rolnicy, którzy mieszkają i prowadzą działalność rolniczą na określonym terenie mogą założyć spółdzielnię. Spółdzielnie rolnicze powinny posiadać, co do zasady, co najmniej siedmiu członków. Dla założenia spółdzielni, oprócz dokonania wpisu do Rejestru Handlowego, konieczne jest uzyskanie decyzji Rady Spółdzielni Rolnych (Haute Conseil de la Coopération Agricole).

⁵ Informacje o spółdzielczości rolnej oparte przede wszystkim na pracy Anety Suchoń *Wpływ polityki i prawa Unii Europejskiej na rozwój spółdzielni rolniczych w wybranych krajach członkowskich*, w: *Przegląd Prawa Rolnego* nr 1 (16) – 2015, 95-120.

https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/14113/1/PPR%201%2816%29%202015_artykuly_Suchon.pdf

⁶ Chomel Ch., *Le cadre juridique et la gouvernance des coopératives agricoles*, w: Ch. Chomel red., *Les coopératives agricoles. Identité, gouvernance et strategies*. Paryż 2013, s. 66 i nast., cyt. za A. Suchoń, op. cit., s. 107.

Występują różne rodzaje spółdzielni rolniczych. Spółdzielnie podstawowe są najbardziej rozpowszechnione. Ich zadaniem jest odbieranie plonów od rolników, często przechowywanie ich, a następnie, na jak najlepszych warunkach, kierowanie ich na rynek. Niektóre spółdzielnie dysponują odpowiednimi budynkami i wyposażeniem, umożliwiającymi magazynowanie plonów.

Inną kategorię stanowią spółdzielnie zaopatrzenia. Zajmują się one zakupem produktów takich jak nasiona, opakowania, nawozy, pestycydy, sprzęt rolniczy, by następnie sprzedać je swoim członkom.

Kolejną kategorią to spółdzielnie usług, których zadaniem jest zapewnianie swoim członków wszystkich usług niezbędnych do produkcji rolnej, np. konserwacji i naprawy sprzętu rolniczego, drobnych prac budowlanych. Niektóre spółdzielnie zajmują się przetwórstwem mleka, trzody chlewnej, wytwarzaniem pasz.

Do spółdzielni zaliczają się także CUMA, czyli małe podmioty spółdzielcze zbiorowego użytkowania sprzętu rolniczego – odpowiednik polskich Kółek Rolniczych. Celem ich jest świadczenie usług wspomagających prowadzenie działalności rolniczej oraz zwiększenie produktywności gospodarstw rolnych. Obecnie istnieje ponad 13 000 CUMA we Francji z ponad 230 000 członkami.

Ustawodawstwo dotyczące spółdzielni rolniczych jest bardzo rozbudowane i stale uzupełnienie, w celu wzmocnienia pozycji producentów żywności i całej działalności podejmowanej w sektorze rolno-spożywczym. Spółdzielnie posiadają szereg przywilejów podatkowych i innych udogodnień⁷.

---

⁷ Szczegółowo zostało to przedstawione w Raporcie informacyjnym nr 707 (2011-2012), opracowanym przez Marie-Noëlle Lienemann dla Komisji Gospodarki Senatu Republiki Francuskiej: *Les coopératives en France: un atout pour le redressement économique, un pilier de l'économie sociale et solidaire*, 25 lipca 2012 r. http://www.senat.fr/rap/r11-707/r11-707_mono.html

Prawo spółdzielcze w Wielkim Księstwie Luksemburga

Przepisy dotyczące spółdzielczości

Spółdzielnia jest autonomicznym stowarzyszeniem osób dobrowolnie związanych w celu spełnienia ich wspólnych aspiracji i potrzeb ekonomicznych, socjalnych i kulturowych za pośrednictwem przedsiębiorstwa, którego własność jest wspólna, a w którym władza jest sprawowana w sposób demokratyczny.

Podstawowymi wartościami spółdzielni są: wsparcie, osobista i wzajemna odpowiedzialność, demokracja, sprawiedliwość i solidarność. Wierni duchowi fundatorów, członkowie spółdzielni zobowiązują się do przestrzegania zasad etycznych opartych na uczciwości, przejrzystości, odpowiedzialności społecznej i altruizmie.

Spółdzielnie rolnicze, z których pierwsza powstała w 1808 roku, były w przeszłości dominującym sektorem spółdzielczym w Luksemburgu. Obecnie są one reprezentowane przez Luksemburskie Centralne Towarzystwo Rolnicze, ale wcześniej były to niezależne stowarzyszenia spółdzielcze. Te wczesne spółdzielnie funkcjonowały jako ogólne spółdzielnie rolnicze, a także wyspecjalizowane organy w zakresie podaży produktów rolnych i obrotu, ubezpieczenia bydła, produkcji mleka i produkcji wina. Spółdzielnie mieszkaniowe w Luksemburgu zapoczątkowały swoją działalność w 1855 roku, a spółdzielcze banki rolne Raiffeisen zaczęły funkcjonować od 1925. Mały konsumencki sektor spółdzielczy został utworzony w ostatnich latach i jest obecnie dominującym sektorem jeśli idzie o członkostwo. Raport ICA z 1998 r dla Komisji Europejskiej, wspomina o 63 spółdzielniach, które mają 37,627 członków w następujących sektorach: w rolnictwie – 25 spółdzielni / o nieokreślonej liczbie członków; w obszarze konsumenci – 3 spółdzielnie/12000 członków; oraz spółdzielnie oszczędnościowe i kredytu bankowego – 35 / 5627 członków. W tamtym czasie liczba członków spółdzielni była szacowana na 4,8% populacji krajowej¹.

W Luksemburgu problematyka spółdzielczości jest uregulowana w następujących aktach prawnych:

- w ustawie z dnia 10 sierpnia 1915 r. w sprawie spółek handlowych (Prawo spółek 1915) oraz
- w rozporządzeniu Wielkiego Księcia z dnia 30 sierpnia 1918 roku w sprawie kontroli spółdzielni.

Większość podmiotów zaangażowanych w gospodarkę społeczną i solidarną w Luksemburgu ma status organizacji non-profit. Działalność organizacji non-profit obejmujących spółdzielnie socjalne powołane z inicjatywy społecznej reguluje ustawa o organizacjach non-profit z dnia 21 kwietnia 1928 roku.

---

¹ Jack Shaffer, *Historical Dictionary of the Cooperative Movement*, The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Md., & London 1999.

Strona internetowa Fédération Nationale des Cheminots Entente des COOP Luxembourgeoises (FNCTTFEL) ; www.cooperazione.net/eng/pagina.asp?pid=629&uid=612

Informacje na temat gospodarki solidarnej (*économie solidaire*) i inicjatyw promujących je znajdują się na stronie Ministerstwa Gospodarki i Handlu Zagranicznego.

Ustawa w sprawie spółek handlowych (prawo spółek 1915) była od 1915 roku kilkakrotnie nowelizowana, ostatnio w 2009 roku i zawiera przepisy dotyczące charakteru i ustroju spółdzielni.

Rozporządzenie Wielkiego Księcia z 1918 r. reguluje zasady i zakres kontroli spółdzielni. Ma zastosowanie również Ustawa komunalna z 13 grudnia 1988 roku.

Zgodnie z przepisami ustawy w sprawie spółek handlowych, spółdzielnia składa się z partnerów, których liczba i wkład są zmienne a których akcje nie są przenoszone na rzecz osób trzecich. Ustawa wskazuje m.in. w artykule 116 na:

1. okres funkcjonowania stowarzyszenia, który może być ograniczony lub nie,
2. warunki przyjęcia, rezygnacji i wykluczenia członków oraz warunki wypłaty należności,
3. sposób administrowania i kontrolowania spraw socjalnych i jeśli zajdzie potrzeba sposób nominacji i odwołania zarządzających, administratorów, komisarzy lub biegłych (rewidentów) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, zakresu uprawnień i czasu trwania mandatu,
4. uprawnienia walnego zgromadzenia, prawa przyznane stowarzyszonym, sposób odwołania, większość niezbędną dla ważności debaty oraz sposób głosowania,
5. podział zysków i strat,
6. zakres odpowiedzialności stowarzyszonych.

W przypadku braku w punktach wskazanych w tym artykule odpowiednich regulacji będą obowiązywały następujące zasady:

1. Stowarzyszenie spółdzielcze funkcjonuje przez 10 lat.
2. Na mocy znowelizowanej ustawy z 1915 r. (25 sierpnia 1986) – Partnerzy mogą być wykluczeni ze spółki jedynie z powodu naruszenia umowy; „walne zgromadzenie wydaje opinię o wyłączeniu i przyjęciu oraz wyraża zgodę na wypłatę należności”,

Na mocy znowelizowanej ustawy z 18 grudnia 2009 r.:

3. Firma jest zarządzana przez dyrektora i nadzorowana przez biegłego rewidenta lub audytora upoważnionego do powoływania i odwoływania na zasadach takich jak w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością.
4. Wszyscy członkowie mają prawo głosu na walnym zgromadzeniu i mają równy głos. Uprawnienia zgromadzenia i wydawanie rezolucji obowiązuje na takich samych zasadach jak w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością.
5. Zyski i straty dzieli się każdego roku – połowę w częściach równych pomiędzy partnerów a drugą połowę w zależności od realizacji zadań.
6. Wszyscy partnerzy odpowiadają bezterminowo i solidarnie.

Każda spółdzielnia prowadzi rejestr zawierający na pierwszej stronie akt założycielski spółdzielni i zgodnie z tym aktem następujące dane (art. 118 ustawy):

- nazwiska, zawody i adresy członków,
- datę ich przyjęcia, rezygnacji lub wykluczenia,
- kwoty wpłacone lub wycofane przez każdego z nich,
- datę przeprowadzonej kontroli, nazwiska komisarzy lub audytorów akredytowanych firm.

Rejestr ten (w formie księgi) jest podpisany i poświadczony przez jednego z sędziów sądu okręgowego w sprawach cywilnych i handlowych lub burmistrza gminy, bez opłat. Parafka może być zastąpiona pieczęcią sądu lub administracji gminnej. Wzmianka o realizacji wpłat jest podpisywana przez członka, który ich dokonał.

Uprawnienie członków stowarzyszenia, jak również liczba akcji, którą każdy z nich posiada, niezależnie od innych środków dowodowych prawa handlowego, potwierdza podpisem poprzedzonym datą obok nazwy w rejestrze przedsiębiorców.

Partnerzy mają prawo wycofania się na zasadach i warunkach określonych w statucie. Mogą zrezygnować w ciągu pierwszych sześciu miesięcy roku obrotowego. Rezygnacja jest również odpowiednio odnotowywana w rejestrze spółdzielni, opatrzona datą i podpisem członka stowarzyszonego oraz administratora. Jeśli administratorzy odmówią uznania rezygnacji lub jeśli ustępujący nie umie lub nie może złożyć podpisu, rezygnacja zostaje złożona w siedzibie sędziego pokoju. Urzędnik sporządza protokół i zawiadamia o tym fakcie stowarzyszenie listem poleconym w ciągu 24 godzin. Protokół jest sporządzany na papierze niestemplowanym i zarejestrowany bezpłatnie.

Wykluczenie ze spółki następuje na mocy protokołu sporządzonego i podpisanego przez administratora. Protokół zawiera informację o tym, że wykluczenie nastąpiło zgodnie ze statutem, wpisany jest do rejestru członków, a kopia przekazana wykluczonemu członkowi listem poleconym w ciągu dwóch dni.

„Członek, który zrezygnował z udziału w spółdzielni lub został wykluczony nie może spowodować likwidacji stowarzyszenia”. Ma on prawo do wartości nominalnej swoich udziałów, chyba, że przepisy statutu stanowią inaczej. W żadnym wypadku wyniki bilansu, stanowiące kompensatę środków publicznych przeznaczonych na realizację celów spółdzielni nie mogą mu być przyznane. Ustawa określa szczegółowe postępowanie w sprawie rozliczenia z byłym członkiem spółdzielni.

W przypadku śmierci członka spółdzielni, upadłości, niewypłacalności lub roszczeń wierzycieli, zakazu prowadzenia spółdzielni – spadkobiercy, wierzyciele lub przedstawiciele odzyskują swój udział zgodnie z ustaleniami zawartymi w artykule 124. Nie mogą oni spowodować likwidacji stowarzyszenia.

Kontrola spółdzielni

Rozporządzenie Wielkiego Księcia Luksemburga z dnia 30 sierpnia 1918 roku w sprawie kontroli spółdzielni zawiera szczegółowe przepisy w tej sprawie.

- Organizacja spółdzielni i zarządzanie nimi są kontrolowane przynajmniej raz w roku przez kompetentnego kontrolera (rewidenta) nienależącego do stowarzyszenia .
- Administratorzy spółdzielni są zobowiązani do przedstawienia rządowi składu spółdzielni w ciągu dwóch tygodni od powstania aktu założycielskiego.
- Rewident jest mianowany przez rząd na wniosek stowarzyszenia. Jest mianowany z urzędu, jeśli do rządu nie wpłyną propozycje w ciągu trzech miesięcy od powstania stowarzyszenia, lub ustania funkcji poprzedniego rewidenta.
- Funkcja rewidenta powinna być powierzona osobie, która ma gruntowną wiedzę w zakresie księgowości oraz przepisów prawa rządzących spółdzielniami. W swojej pracy rewident nie tylko dokonuje kontroli, ale pełni też funkcję doradcy.
- Administratorzy i inni pracownicy stowarzyszenia mają obowiązek udostępnienia rewidentowi miejsc i wszelkich dokumentów niezbędnych do przeprowadzenia kontroli: kasy, księgi rachunkowe, towarów (artykułów handlowych), weksli handlowych (towarów), dokumentów.
- Przeprowadzenie kontroli musi być poświadczony podpisami rewidenta i administratorów w odpowiednich rejestrach.
- Raport z kontroli powinien powstać w jak najkrótszym terminie. Ma zawierać ewentualne nieprawidłowości dotyczące zarówno organizacji, zarządzania jak i rachunkowości oraz przykłady łamania przepisów prawa i przepisów statutowych. Drugorzędne uchybienia są sygnalizowane w trakcie kontroli ustnie administratorom stowarzyszenia, proponowane są sposoby i środki naprawcze w celu uniknięcia błędów w przyszłości.

- Każde stowarzyszenie ponosi koszty związane z kontrolą. Rząd ustanawia zasady dotyczące wynagrodzenia biegłego i kosztów podróży.
- W przypadku pogwałcenia przepisów dotyczących kontroli, administratorzy federacji i stowarzyszeń będą osobiście i solidarnie odpowiadać za szkody wynikające z pogwałcenia tych przepisów. Wszyscy, którzy naruszą obecne zasady mogą być ukarani mandatem od 500 do 15 000 euro.

Przepisy unijne zostały wdrożone do luksemburskiego porządku prawnego ustawą z dnia 10 marca 2014 r., zwaną „ustawą SCE”. Zgodnie z nią, Artykuły 137-11 do 137-62 zostały dodane do przepisów dotyczących spółdzielni określonych w sekcji VI (2) ustawy z dnia 10 sierpnia 1915 roku o spółkach handlowych (znanej jako „Prawo Spółek”).

Źródła:

1. http://www.legilux.public.lu/leg/textescoordonnes/recueils/recueil_societes/SOC_ASSOC.pdf
2. http://www.mj.public.lu/legislation/asbl_fondations/2009_Loi_21_avril_1928.pdf
3. http://www.eco.public.lu/attributions/economie_solidaire/index.html
4. Loi du 21 avril 1928 sur les associations et les fondations sans but lucratif, Ministère de la justice, Luxembourg.

Spółdzielczość w Niemczech

W Niemczech funkcjonuje ustawa o spółdzielniach [*Genossenschaftsgesetz*] uchwalona w 1889 roku. Jej art. 1 stwierdza, że *podstawowym zadaniem spółdzielni jest wspieranie gospodarczej działalności jej członków oraz pomoc w zaspokajaniu ich potrzeb kulturalnych i społecznych*. W sierpniu 2006 r. weszła w życie ustawa o spółdzielni europejskiej zmieniająca prawo spółdzielcze poprzez uproszczenie zasad tworzenia i funkcjonowania spółdzielni, zwiększająca prawa ich członków i umożliwiającą włączenie inwestorów w struktury spółdzielni.

Obecnie niemiecka ustawa o spółdzielniach definiuje je jako „spółki o otwartej liczbie członków, których cel jest nakierowany na promowanie aktywności gospodarczej własnych członków oraz wspieranie ich potrzeb społecznych lub kulturowych przez społeczne prowadzenie działalności gospodarczej”. Charakterystyczny dla działalności gospodarczej spółdzielni jest cel jej działalności – członkowie spółdzielni muszą odnosić bezpośrednio korzyści z działalności spółdzielni. Właściciele udziałów są – w przeciwieństwie do innych form prawnych – zazwyczaj także członkami spółdzielni inwestującymi w jej działalność. Oprócz takich klasycznych członków spółdzielni od 2006 roku członkami spółdzielni mogą być osoby zaangażowane w jej działalność na zasadzie inwestycji (w ograniczonym zakresie z prawem więcej niż jednego głosu w podczas zgromadzenia ogólnego członków spółdzielni).

Do utworzenia spółdzielni wystarczą trzy osoby (fizyczne lub prawne). W zasadzie każda spółdzielnia powinna mieć swój zarząd i swoją radę nadzorczą, jednak od 2006 r. ustawa umożliwia rezygnację z powoływania rady nadzorczej w spółdzielniach mających do 20 członków.

Jako jedna z pożądanых cech spółdzielni wskazywana jest odmienność jej koncepcji biznesowej od klasycznych spółek kapitałowych (akcyjnej i z o.o.). Znajduje to zastosowanie w obszarach, w których państwo wycofało się z różnych świadczeń socjalnych i zabezpieczenia spraw bytowych na poziomie lokalnym; otworzyło się tam pole dla zaangażowania obywatelskiego. Na jego bazie powstają np. spółdzielnie w obszarze energii odnawialnych oraz spółdzielnie działające na rzecz seniorów.

Dostosowując się do zmian potrzeb społecznych, obok tradycyjnych spółdzielni nastawionych na zaspokajanie potrzeb swych członków powstały spółdzielnie użyteczności publicznej [*gemeinnützige Genossenschaft*]. Działają one na dwóch polach: wspierając swoich członków (zasada samopomocy) oraz działając na rzecz dobra publicznego (realizując tym samym wymogi przepisów o użyteczności publicznej). Przykładami takich spółdzielni są m.in. żłobki, przedszkola, warsztaty dla niepełnosprawnych oraz szkoły. Początkowo stawiano pytanie czy spółdzielnie mogą realizować cele użyteczności publicznej jako twory z definicji powstałe w celu zaspokajania potrzeb swoich członków (a nie całego społeczeństwa lub jego części). Niemieckie prawo o użyteczności publicznej mówi o wspieraniu celów na drodze ulg podatkowych, co – przynajmniej na pierwszy rzut oka – nie daje się łatwo dostosować do działalności o charakterze użyteczności publicznej. Jednak praktyka (na rynku niemieckim) pokazała, że takie formy działalności jak przedszkola i szkoły waldorfskie, kina studyjne, biura podróży nastawione na obsługę osób starszych lub niepełnosprawnych czy zarządzanie warsztatami dla niepełnosprawnych mogą być prowadzone w formie spółdzielni, spełniając przy tym wa-

runek służenia ogółowi. Spółdzielnia może więc realizować cele użyteczności publicznej obok swojego podstawowego zadania, jakim jest zaspokajanie potrzeb swoich członków, jednak osoby niebędące członkami danej spółdzielni powinny mieć dostęp do oferowanych przez nią świadczeń (aspekt publiczny).

Spółdzielnie corocznie podlegają kontroli oceniającej zarządzenie. Przeprowadzane są one przez związki spółdzielcze. Spółdzielnie są finansowane przez swoich członków z wpłacanych udziałów. Obowiązkowo odkładają 10% wartości udziałów na rezerwy. Nie występują żadne subwencje dla spółdzielni; nie płacą one podatku dochodowego, jeśli ich działalność handlowa ogranicza się do obrotów z ich członkami. Inne wpływy podlegają opodatkowaniu podobnie jak w spółkach kapitałowych. Członkowie spółdzielni płacą podatki od zysku podzielonego, uzyskanych zniżek oraz umorzonych pożyczek.

Spółdzielnie są prywatnymi podmiotami gospodarczymi, które nie korzystają z żadnych specjalnych przypisanych tylko im przywilejów. Kodeks podatkowy [*Abgabenordnung*] stwierdza (w paragrafach od 51 do 68), że ulgi podatkowe przysługują organizacjom, które prowadzą działalność pożytku publicznego, charytatywną lub kościelną (których celem działania nie jest zysk, lecz dobro publiczne). W kwestii ulg podatkowych spółdzielnie są traktowane tak samo, jak spółki kapitałowe, związki sportowe czy fundacje. Spółdzielnia ma prawo do ulg podatkowych jedynie w sytuacji, gdy realizuje w sposób bezinteresowny (bez nastawienia na zysk) wyłącznie ujęte w statucie cele o charakterze użyteczności publicznej, charytatywne lub kościelne wymienione w kodeksie podatkowym. Ustawa wymienia szereg (ponad 30) celów działalności, które uprawniają do ulg podatkowych. Spółdzielnia, aby uzyskać status organizacji pożytku publicznego, musi zwrócić się z wnioskiem do właściwego terytorialnie urzędu skarbowego [*Finanzamt*] i przedstawić do wglądu swój statut. Muszą być w nim wyraźnie przedstawione cele o charakterze użyteczności publicznej, charytatywne lub kościelne. Dodatkowo musi być jasno stwierdzone, co wnioskodawca uważa za działalność na rzecz dobra wspólnego. Uznane spółdzielnie (i inne organizacje)

- są zwolnione z podatku od działalności przemysłowej i handlowej [*Gewerbesteuer*], podatku od osób prawnych [*Körperschaftsteuer*], podatku gruntowego, podatku od darowizny i spadkowego;
- płacą obniżoną do 7% stawkę podatku VAT;
- mogą ubiegać się o ryczałtowe odliczenie podatku obrotowego z rachunków wystawionych przez dostawców;
- przy dostawach zagranicznych otrzymać zwrot zapłaconego podatku obrotowego.

Spółdzielnie korzystają na podobnych zasadach ze zwolnień podatkowych w następujących obszarach: podatku od energii elektrycznej, podatku od pojazdów samochodowych, od zakładów losowych, podatku od wynagrodzeń i świadczeń ubezpieczenia społecznego osób pracujących w organizacjach pożytku publicznego.

Spółdzielnie mieszkaniowe były po II wojnie światowej jednym z głównych twórców „niemieckiego cudu mieszkaniowego”. W Niemczech po II wojnie światowej istniała bardzo specyficzna sytuacja związana ze zniszczeniami wojennymi i exodusem uchodźców, która sprzyjała hasłom spółdzielczości, takim jak demokracja czy solidarność. Większość spółdzielczych osiedli mieszkaniowych powstała przy pośrednim lub bezpośrednim wsparciu sektora publicznego w postaci środków finansowych, korzystnych pożyczek i zwolnień podatkowych z zastosowaniem przepisów o użyteczności publicznej. Po zakończeniu udzielania takiej pomocy, przy nadal obowiązującej zasadzie użyteczności publicznej, mieszkania te są nadal przystępne cenowo i spełniają ważne funkcje polityczno-społeczne, takie jak integracja społeczna i kulturalna oraz wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego. W sytuacji dużego popytu na

mieszkania spółdzielnie mieszkaniowe znakomicie się rozwijały. Dopiero w drugiej połowie lat 70. XX wieku popyt i podaż na rynku mieszkań w zasadzie zrównoważyły się.

Wsparcie bezpośrednie dla spółdzielni mieszkaniowych występowało w formie:

- udziału (np. gminy) w kapitale spółdzielni;
- udostępnienia gruntu (gminy, często wraz z pozwoleniem na zabudowę);
- utworzenia specjalnego funduszu zarządzanego przez spółdzielczą organizację nadzorującą, udzielającą pożyczek na korzystnych warunkach;
- poręczenia pożyczek (na poziomie federacji);
- gwarancji zwrotnych (na poziomie federacji – hipoteczne gwarancje spółdzielcze);
- zamówień ze strony federacji dla organizacji nadzorujących spółdzielnie.

Wsparcie pośrednie polegało na udzielaniu przez miasta i powiaty niskooprocentowanych pożyczek dla spółdzielni budujących mieszkania, co obniżało cenę budowanych mieszkań. Spółdzielnia była zobowiązana do wynajmowania tak wybudowanych mieszkań na specjalnych warunkach: przestrzegania minimalnej gęstości zamieszkania oraz statusu majątkowego lokatora (określenia maksymalnych dochodów i wartości posiadanego majątku uprawniającego do zamieszkania w takim mieszkaniu). W czasach głodu mieszkaniowego tego typu wspieranie budownictwa spółdzielczego było popularne; w czasach gospodarki neoliberalnej straciło na znaczeniu. Obecnie spółdzielcze budownictwo mieszkaniowe w minimalnym stopniu korzysta z pomocy federacji i powiatów; zdarza się, że pomocy takiej udzielają miasta.

Gdy z czasem sytuacja na rynku mieszkaniowym zaczęła się stabilizować, do głosu na rynek weszli operatorzy równie skuteczni, lecz działający dla zysku. W roku 2008 spółdzielnie mieszkaniowe zarządzały 2,2 mln mieszkań czynszowych (ok. 7% ogółu mieszkań), choć jeszcze w 2000 r. było to 13%, a w 1990 r. – 16%.

Spółdzielnie konsumenckie przeżywały swój rozkwit w Niemczech w latach 60. XX wieku dysponując 9638 sklepami i prawie 2,6 mln członków. Jednak gdy na rynku pojawiły się tanie sklepy dyskontowe okazało się, że są one lepiej przygotowane do walki konkurencyjnej. Spółdzielnie ratowały się skupiając się na początku lat 80. pod jednym szyldem „Co op”, co niezupełnie zapobiegło niekorzystnemu biegowi wypadków; Co op upadł w 1989 r. Obecnie na rynku niemieckim funkcjonuje ok. 30 spółdzielni konsumenckich.

Dużą rolę odgrywają **spółdzielnie w rolnictwie**. Przeciętny niemiecki rolnik jest członkiem co najmniej dwóch spółdzielni rolniczych zrzeszonych w organizacji Raiffeisen (*die Raiffeisen-Organisation*), do której należą przede wszystkim spółdzielnie mleczarskie, spółdzielnie producentów bydła i mięsa, wina, owoców i warzyw; spółdzielnie związane z bioenergią, gorzelnictwem i leśnictwem, a także działające na terenie landów wschodnich spółdzielnie rolnicze. W Niemczech są takie branże spółdzielczości, które nie występują w Polsce, np. spółdzielnie leśne, łowieckie czy zajmujące się melioracją i gospodarką wodną. Łącznie w rolnictwie i na terenach wiejskich działa ponad 3000 spółdzielni (nie wliczając banków).

Największa niemiecka organizacja spółdzielcza Raiffeisen przedstawia na swojej stronie internetowej informacje na temat działalności spółdzielców w różnych dziedzinach rolnictwa i okołorolniczych. W niemieckich spółdzielniach rolnych produkowane jest ok. połowy spośród ok. 47 mln ton ziarna, z którego 15 mln ton jest przeznaczanych na pasze, a pozostałe ok. 32 mln ton jest przetwarzanych w inny sposób lub sprzedawanych za granicę. Spółdzielnie rolnicze dbają o to, by nawozy były do kupienia jak najbliżej rolnika. Na terenie Niemiec funkcjonuje 450 spółdzielczych warsztatów naprawy sprzętu rolniczego, w których pracuje 5200 osób. Zrzeszenie Raiffeisen prowadzi 520 stacji benzynowych na terenie Niemiec. Na rynku niemieckim działa 190 spółdzielni mleczarskich zbierających surowiec od producentów oraz 34 spółdzielcze zakłady przetwórcze mleka. W roku 2015 obroty tych spółdzielni wyniosły 12,6 mld euro. Licz-

ba spółdzielni mleczarskich spadła między 1980 a 2013 r. o ponad 1200 (z 1493 do 190). Jednym z powodów jest koncentracja produkcji mleka – spada liczba małych producentów.

Spółdzielcze zakłady produkujące pasze dla zwierząt wytworzyły w 2015 r. ponad 7 mln ton pasz, co stanowi prawie 1/3 wszystkich pasz wyprodukowanych w Niemczech. 88 spółdzielczych zakładów zajmuje się produkcją i przetwórstwem mięsa – od hodowli poprzez ubojnie do zakładów przetwórczych. W roku 2015 osiągnęły one obroty na poziomie 6,2 mld euro.

W Niemczech działa 165 spółdzielni producentów win, w których powstaje 2,8 mln hektolitrów wina spośród ok. 9 mln hektolitrów wytwarzanych w Niemczech. Obroty niemieckich spółdzielni winiarskich w 2015 r. wyniosły prawie 800 mln euro.

Po zjednoczeniu Niemiec część z 4500 wschodniemieckich Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych (niemiecki skrót LPG) kontynuowała działalność jako spółdzielnie rolnicze. Obecnie formę spółdzielni ma ok. 1000 takich przedsiębiorstw rolniczych, z czego 3/4 objętych jest opieką Niemieckiego Związku Raiffeisena. Średnio jedna taka spółdzielnia zrzesza 44 rolników gospodarujących na 1800 hektarach ziemi. Spółdzielnie te zatrudniają w skali Niemiec 23 tysiące osób. Są one ważnym elementem życia społecznego na wsi we wschodnich landach Niemiec.

Spółdzielnie, ze względu na sytuację na rynku, łączą się w celu koncentracji swojej działalności. Wzrost wielkości spółdzielni łączy się ze spadkiem ich ilości. W niemieckim rolnictwie zaledwie ok. 4% spółdzielni realizuje prawie 75% skupu i sprzedaży w sektorach mleka, mięsa oraz owoców i warzyw. Współpraca w ramach spółdzielni pomaga wzmocnić pozycję na rynku, ponieważ oferują one towary w większych ilościach pod wspólnymi markami.

Banki spółdzielcze

Już w połowie XIX w. powstały w Niemczech pierwsze instytucje będące przodkami dzisiejszych banków spółdzielczych. Działały one w lokalnych środowiskach w oparciu o zasady samopomocy, indywidualnej odpowiedzialności i zarządzania we własnym zakresie, udzielając kredytów lokalnym rolnikom i drobnym przedsiębiorcom. Większość spośród prawie 1200 działających obecnie w Niemczech banków spółdzielczych ma formę prawną zarejestrowanej spółdzielni [*eingetragene Genossenschaft*] i podlega nadzorowi spółdzielczemu.

W ostatnich latach można zauważyć w Niemczech renesans zainteresowania spółdzielniami; o ile w roku 2002 powstało tam 30 nowych spółdzielni, to w roku 2011 założono 272 nowe spółdzielnie. Powodów jest kilka – uproszczenie przepisów prawnych (przyczyniło się do tego m.in. powstanie spółdzielni europejskiej), w tym samego założenia spółdzielni. W niektórych dziedzinach spółdzielnie są najbardziej odpowiednią formą do osiągnięcia zamierzonych celów, np. dla realizowania wybranych zadań użyteczności publicznej.

Źródła:

- Böhlke R., *Warunki rozwoju ekonomii społecznej w Niemczech*, Bank DnB Nord, Warszawa 2008.
Brendel M., *Genossenschaftsbewegung in Deutschland – Geschichte und Aktualität*, w: *Solidarität, Flexibilität, Selbsthilfe*, Wiesbaden 2011.
Suchoń A., *Spółdzielnie rolnicze w Europie Zachodniej*, portal Wielkopolskiej Izby Rolniczej www.wir.org.pl
Strona internetowa www.raiffeisen.de
Ustawa *Abgabenordnung*, www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/ao_1977/gesamt.pdf
Winheller S., Zeller C., *Gemeinnützige Genossenschaften*, w: *Fundraising Echo* 1/2013.

Zarys spółdzielczości w Polsce.

Mechanizmy wspierania krajowej działalności spółdzielczej

Obecnie działalność spółdzielcza w Polsce jest uregulowana w podstawowej dla tego obszaru zagadnień ustawie – Prawo spółdzielcze oraz w kilku ustawach „branżowych”, które swoim zasięgiem obejmują całokształt tego rodzaju działalności społeczno-gospodarczej oraz metod gospodarowania. Celem ustalenia kształtowania się prawodawstwa spółdzielczego ustawy zostały wymienione w porządku chronologicznym.

- Ustawa z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn. z dnia 4 grudnia 2015 r. Dz. U. z 2016 r., poz. 21). Ustawa ta do chwili obecnej była wielokrotnie nowelizowana. Kompleksowo reguluje podstawowe zagadnienia dotyczące celów, organizacji, zasad funkcjonowania, podziału, łączenia oraz likwidacji spółdzielni, jako podmiotu zrzeszającego osoby fizyczne oraz prawne, prowadzącego przedsiębiorstwo. Ustawa określa także zasady działania niektórych spółdzielni „branżowych” tj. spółdzielni rolniczych (spółdzielni produkcyjnych, spółdzielni usługowych (spółdzielni kółek rolniczych) oraz spółdzielni pracy. Ponadto zawiera przepisy dotyczące funkcjonowania związków spółdzielczych.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 1996 r. Nr 1, poz. 2 ze zm.). Ustawa ta określa zasady tworzenia, organizacji i działalności nowego typu spółdzielni (w czasie uchwalania tego aktu), której celem jest gromadzenie środków pieniężnych wyłącznie swoich członków, udzielanie im pożyczek i kredytów, przeprowadzenie na ich zlecenie rozliczeń finansowych oraz pośredniczenie przy zawieraniu umów ubezpieczenia. Regulacja ta została zastąpiona nową ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2012 r. poz. 855).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 88, poz. 983 ze zm.). Ustawa ta wprowadziła zasady prowadzenia działalności i organizacji przez nowe podmioty gospodarcze, funkcjonujące w formie zrzeszenia producentów rolnych prowadzących własne gospodarstwa (czyli samodzielne jednostki gospodarcze). Zasadą jest, że grupa producentów nie prowadzi działalności dla własnego zysku, lecz na rzecz swoich członków, zaś podstawowym celem takiej działalności jest m. in. poprawa sytuacji finansowej oraz zwiększania konkurencyjności gospodarstw rolnych.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych i ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (Dz. U. Nr 119, poz. 1252 ze zm.). Ustawa ta określa zasady organizacji, działalności oraz zrzeszania się banków spółdzielczych zawiera przepisy przeniesione z ustawy – Prawo bankowe z 1989 r. oraz przepisy ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych i Banku Gospodarki Żywnościowej oraz o zmianie niektórych ustaw.
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn. – Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1116 ze zm.). Ustawa ta zawiera przepisy regulujące obszar działalności spółdzielni, której celem jest zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych jej członkom oraz członkom ich rodzin. Ustawa określa podstawowe cele, przedmioty działania tego typu spółdzielni. Reguluje również zagadnienia spółdzielczego prawa do lokalu.

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. Nr 94, poz. 651). Ustawa określa zasady zakładania, prowadzenia działalności, łączenia oraz likwidacji spółdzielni socjalnej. W tej ustawie znalazły się przepisy regulujące działalność tego typu spółdzielni, które zostały wyodrębnione z ustawy - Prawo spółdzielcze.
- Ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o spółdzielni europejskiej (Dz. U. Nr 149, poz. 1077). Akt ten reguluje powstanie, organizację i działalność spółdzielni europejskiej, jednej z paneuropejskich form korporacyjnych, której głównym celem jest umożliwienie i ułatwienie prowadzenia działalności spółdzielczej w wymiarze transgranicznym. Przepisy tej ustawy wykonują postanowienia rozporządzenia Rady nr 1435/2003/WE z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie statutu spółdzielni europejskiej (SCE) (Dz. Urz. WE L 207 z 18.08.2003 oraz wdrażają dyrektywę Rady Nr 2003/72/WE z dnia 22 lipca 2003 r. uzupełniającą statut spółdzielni europejskiej w odniesieniu do zaangażowania pracowników (Dz. Urz. WE L 207 z 18.08.2003).

Jak już wspomniano, pośród wymienionych aktów prawnych podstawowe znaczenie dla działalności spółdzielczej ma ustawa – Prawo spółdzielcze, która od 1982 r. była zmieniana ponad trzydzieści razy (ostatnia zmiana w 2012 r.)

Zdaniem niektórych ekspertów tej dziedziny prawa, dotychczasowe zmiany tej ustawy miały *przeważnie charakter fragmentaryczny i były odpowiedzią na doraźne potrzeby i żądania poszczególnych grup społecznych, natomiast nie realizowały założeń o szerszym horyzoncie, nie dały spółdzielniom nowych podstaw prawnych do intensywnego rozwoju w gospodarce rynkowej¹. Kolejne nowelizacje, o większym lub mniejszym zasięgu, miały na celu dostosowanie tego prawa spółdzielczego do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych. Nie doprowadziły one jednak do poprawy efektywności działania spółdzielni w nowych warunkach ustrojowych, powodowały natomiast powstanie wielu luk prawnych i wątpliwości interpretacyjnych². W komentarzu na skutków niektórych z tych zmian podkreślono, że (...) *doprowadziły do powstania poważnej luki między polskim prawodawstwem a międzynarodowymi zasadami spółdzielczości, co poważnie wpłynęło na osłabienie spółdzielczości w naszym kraju.*³*

Prof. Jedliński w swoim referacie zauważa także (...) *pojawiły się poglądy, że spółdzielcza forma prowadzenia działalności gospodarczej nie przystaje do realiów nowoczesnej gospodarki rynkowej, nie może być konkurencyjna i że nie tylko nie należy pobudzać tworzenia nowych spółdzielni, ale należy dążyć do przekształcenia istniejących spółdzielni w inne podmioty prawa oraz że należy ograniczyć zachowaną przez spółdzielnie autonomię.*

Ubiegły Sejm VII kadencji podjął prace legislacyjne nad nowym prawem spółdzielczym. Do powołanej w styczniu 2013 r. Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektów ustaw z zakresu prawa spółdzielczego wpłynęło aż 9 projektów ustaw, w tym 6 to projekty poselskie, zaś 3 były inicjatywami senackimi. Część z nich dotyczyła stworzenia nowego prawa spółdzielczego, część zaś proponowała nowelizację obowiązujących regulacji; ustaw - Prawo spółdzielcze oraz ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

Ostatecznie po 2 latach pracy nad tymi projektami, w ramach których odbyły się 43 posiedzenia Komisji, nie udało się zakończyć prac nawet nad poselskim projektem ustawy - Prawo spółdzielcze (druk nr 980), uznanym przez Komisję jako wiodący. Głównym powodem takiej sytuacji był brak akceptacji dla niektórych propozycji rozwiązań ze strony ówczesnego mini-

¹ Jedliński A., *Perspektywy rozwoju prawa spółdzielczego w: Kierunki zmian prawa spółdzielczego w Polsce – konferencja naukowa 28 października 2014 r.*, Kancelaria Senatu, 2014.

² Ziętara J., *Nowa ustawa w zakresie prawa spółdzielczego. Potrzeba i cel uchwalenia*, Warszawa 2013.

³ *Ibidem* str. 17.

stra finansów oraz zdecydowany sprzeciw wyrażany m.in. w podjętych uchwałach, protestach, apelach i petycjach m.in. przez Krajową Radę Spółdzielczą, Towarzystwo Spółdzielców – Stowarzyszenie Ogólnopolskie oraz innych przedstawicieli spółdzielców⁴.

W obecnej kadencji Sejmu nie wpłynęły jak dotychczas żadne projekty ustaw, które dotyczyłyby zmian w obszarze prawa spółdzielczego.

W dalszej części opracowania, poruszona została problematyka spółdzielczości, jako jednego z najważniejszych elementów składających się na zjawisko ekonomii społecznej, do rozwoju której przywiązuje się obecnie dużą wagę zarówno wymiarze europejskim, jak i krajowym.

Od początku XXI wieku ekonomia społeczna ma coraz większe znaczenie w politykach Unii Europejskiej. Zgodnie z przyjętą definicją jest to „sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu”. O wadze tego rodzaju działalności społeczno-gospodarczej świadczy fakt, iż została ona uznana jako istotna na poziomie światowym przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) oraz Międzynarodową Organizację Pracy (MOP).

Podstawowym dokumentem odnoszącym się do tego obszaru polityki gospodarczej jest „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (dalej KPRES)”⁵, mający charakter operacyjno-wdrożeniowy. Ten obszerny i szczegółowy dokument ukazuje cele oraz prezentuje założenia wraz z postulatami dotyczącymi różnego rodzaju działań w obszarze krajowych rozwiązań w sferze ekonomii społecznej. Omówiono w nim także regulacje UE dotyczące tego obszaru zagadnień. Podstawowym punktem odniesienia dla jego treści jest „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, „Strategia Rozwoju Kraju 2020” oraz dziewięć zintegrowanych strategii horyzontalnych. Należy również dodać, że jest on powiązany z innymi programami dotyczącymi obszaru działalności przedsiębiorczości społecznej⁶.

Instytucjonalną podstawą dla KPRES jest krajowy dokument pt. „Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego”⁷, w którym proponuje się działania na rzecz *wspierania rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu, w tym różnorodnych form samopomocy*. W dokumencie wskazano, iż ekonomia społeczna jest innowacyjnym instrumentem wpływającym na zwiększenie integracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz wzmacnianie kapitału społecznego. Podmioty ekonomii społecznej realizują nie tylko potrzebę zatrudniania osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji życiowej. Mogą także uzupełniać dostarczanie towarów i usług przez rynek i państwo oraz rozwiązywać zróżnicowane problemy społeczne w wielu obszarach życia publicznego.

W ramach wspomnianej strategii za najważniejsze dla rozwoju ekonomii społecznej uznano m. in.:

- włączenie jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego jako kluczowego podmiotu w programowaniu i realizacji wsparcia i rozwoju przedsiębiorczości społecznej na terenie województw, wspierających rozwój na poziomie regionalnym i lokalnym, oraz wdrożenie systemowych rozwiązań, umożliwiających funkcjonowanie na

⁴ Strona internetowa Krajowej Rady Spółdzielczej <http://www.krs.org.pl/>

⁵ KPRES został przyjęty na mocy uchwały Rady Ministrów z 12 sierpnia 2014 r. (M. P. z 2014 r. poz. 811).

⁶ Istotnym impulsem w Polsce była realizacja Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL od sierpnia 2004 r. do 2008 r., w ramach której wypracowano zarówno metodyczne założenia rozwoju ekonomii społecznej, jak i konkretne rozwiązania, wsparte przez działania regulacyjne państwa.

⁷ Uchwała nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. (M. P. z 2013 r., poz. 378).

zasadach partnerstwa publiczno-społecznego akredytowanych instytucji, wspierających infrastrukturalnie przedsiębiorczość społeczną (Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej) w zakresie usług, szkoleń i doradztwa;

- przyjęcie ustawy o przedsiębiorczości społecznej, która stworzy możliwość starania się o status przedsiębiorcy społecznego, co będzie potwierdzeniem, że dany podmiot, prowadząc działalność gospodarczą, realizuje konkretne cele społeczne;
- przygotowanie i wdrożenie działań edukacyjnych dotyczących przedsiębiorczości społecznej, w tym skierowanych do dzieci i młodzieży w zakresie przygotowania do przedsiębiorczości oraz wspierania spółdzielni uczniowskich;
- przygotowanie i wdrożenie zwrotnych mechanizmów finansowania (pożyczek, kredytów i poręczeń) dla przedsiębiorstw społecznych;
- wypracowanie i wdrożenie skutecznych instrumentów pomiaru społecznej wartości dodanej, generowanej przez przedsiębiorstwa społeczne, a także inne przedsięwzięcia gospodarcze, służące realizacji celów społecznych, co jest niezbędne do racjonalnego i efektywnego dzielenia środków publicznych dla sfery przedsiębiorczości społecznej;
- stałe poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań i mechanizmów przeciwdziałania społecznemu i zawodowemu wykluczeniu. Służyć temu będzie wsparcie dla projektów testujących nowe rozwiązania i upowszechnianie tych, które okażą się skuteczne i użyteczne.

Zgodnie z założeniami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej ekonomia społeczna w roku 2020 stanowić będzie ważny element polityk publicznych, przyczyniając się do wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego. Jest to cel nadrzędny polityki wspierania rozwoju ekonomii społecznej i służy realizacji kluczowych celów rozwojowych kraju, sformułowanych w innych dokumentach strategicznych. W obszarze tego segmentu gospodarki występują podmioty, należące do czterech podstawowych grup takich jak:

- przedsiębiorstwa społeczne,
- podmioty reintegracyjne,
- podmioty działające w sferze pożytku publicznego,
- oraz podmioty sfery gospodarczej.

Do tej ostatniej grupy zostały zaliczone spółdzielnie, zarówno te których celem jest zatrudnienie, jak i spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

Jak wynika z omawianego KPRS, spółdzielnie oraz osoby prowadzące działalność w sferze pożytku publicznego to najistotniejsze grupy podmiotów ekonomii społecznej. Należy w tym miejscu wspomnieć, że już w 2003 r. opublikowany został unijny komunikat dla rządów i instytucji europejskich na temat promocji spółdzielczości w Europie, zaś w minionej dekadzie w Unii Europejskiej powstało szereg dokumentów programowych zwracających uwagę na potrzebę tworzenia kolejnych mechanizmów wspierania tego sektora działalności, bardzo pożytecznego zarówno dla pogłębiania integracji społecznej jak i rozwoju lokalnej działalności gospodarczej. W niektórych z tych dokumentów jest mowa w rozdziale poświęconym Unii Europejskiej.

Formy oraz mechanizmy wspierania działalności spółdzielczej w Polsce

Spółdzielczość odgrywa ważną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju i ma istotny wpływ na warunki życia wielu obywateli. Spółdzielnie są podmiotami prowadzącymi działalność o szczególnym charakterze. Poprzez specyficzny system funkcjonowania dywersyfikują

ją system gospodarczy, wzbogacają rynek oraz wspomagają jego zrównoważone funkcjonowanie. Spółdzielcza forma działalności posiada wiele zalet, które w określonych warunkach mogą stać się niezwykle pomocne dla państwa i społeczeństwa.

W pożądanym procesie dalszej integracji społecznej spółdzielnie przyczyniają się m. in. do tworzenia miejsc pracy dla pojedynczych osób czy też grup mających trudności na rynku pracy. Ponadto ta forma działalności wymaga *od pracowników oraz członków spółdzielni większej aktywności społecznej oraz świadomości spółdzielczych wartości i zasad postępowania oraz realizowanych zadań i celów*⁸, co z kolei istotnie wpływa na kształtowanie oraz budowanie pożądaných, lecz nieczęsto dzisiaj spotykanych w działalności gospodarczej wartości, takich jak: samopomoc, odpowiedzialność, równość, sprawiedliwość i solidarność.

W związku z powyższym, wydaje się że jednym z celów pełnego rozwoju gospodarczego danego kraju, czy też obszaru powinien być dalszy rozwój różnych form spółdzielczości. Jednym z ważnych czynników wpływających na taki rozwój i zarazem niepozwalającym na ewentualną degradację tego rodzaju przedsiębiorczości, są różnego rodzaju dozwolone przez prawo mechanizmy wspierania.

W obecnym ustawodawstwie krajowym o istniejących mechanizmach wsparcia oraz pomocy można mówić w przypadku spółdzielni socjalnych. Zgodnie z art. 15 ustawy o spółdzielniach socjalnych ich działalność może być wspierana ze środków budżetowych państwa oraz środków budżetowych jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności w postaci:

- dotacji;
- pożyczki;
- poręczenia,
- usługi lub doradztwa w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym;
- zrefundowania kosztów lustracji.

Wsparcie dla spółdzielni socjalnych może być także współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Jest ono udzielane na podstawie uchwały właściwego organu jednostki samorządu terytorialnego lub w ramach programu ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego określonego w przepisach o pomocy społecznej, na cele związane z rozwojem spółdzielni socjalnych.

Spółdzielnie socjalne to stosunkowo nowy rodzaj spółdzielczej działalności, której podstawowym celem jest przywrócenie na rynek pracy, poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Tym samym, wyróżniającym elementem oraz celem działania, jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, lecz również działalność na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni.

Według stanu na koniec 2012 r., zgodnie z informacjami Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było 601 spółdzielni tego typu, pod koniec 2013 r. ponad 850, tymczasem na koniec pierwszego kwartału 2014 r. zarejestrowanych było już ponad 1 tys. spółdzielni socjalnych. Brak jest jednak danych na temat poziomu ich aktywności. Według z badań 2010 r. 83% badanych spółdzielni socjalnych zakładanych było przez osoby bezrobotne, zaś w 38,4% z nich była zatrudniona przynajmniej jedna osoba niepełnosprawna. W 2010 r. wśród badanych spółdzielni zdecydowanie przeważały podmioty małe, liczące od 5 do 9 członków. Zaledwie 10% spółdzielni

⁸ Kawa M., *Spółdzielczość w realizacji spójności społeczno-ekonomicznej*, <https://www.ur.edu.pl/file/21670/26.pdf>

liczyło 10 i więcej członków. Ponad 1/3 badanych spółdzielni tego typu zatrudniała dodatkowych pracowników niebędących ich członkami⁹.

Wśród osób zatrudnionych w spółdzielniach 59% stanowią kobiety (w porównaniu z udziałem kobiet zatrudnionych w gospodarce narodowej jest to o 14 punktów procentowych więcej). Spółdzielnie utrzymują w długoletnim zatrudnieniu osoby będące w wieku niemobilnym lub emerytalnym (53% do 36%), a także zatrudniają więcej osób o niższym poziomie wykształcenia (78% do 68,3%)¹⁰. Dane te są bardzo ważne w kontekście podwyższania wieku emerytalnego, jak również ze względu na fakt, iż w przypadku likwidacji spółdzielni na rynek pracy trafia osoby najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym. Obecnie w Polsce jest zarejestrowanych ponad 17 tys. spółdzielni. Według obliczeń Krajowej Rady Spółdzielczej prawie 9 tys. z nich to czynne podmioty gospodarcze. Zrzeszają one ponad 8 milionów członków i zatrudniają około 400 tys. pracowników, w tym 265,9 tys. w spółdzielniach zatrudniających 10 osób i więcej.

Sektor spółdzielczy jest bardzo zróżnicowany. Większość podmiotów działających do dnia dzisiejszego powstała przed 1989 r. (62%). Istotną dla omawianego wyżej „Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej” jest grupa spółdzielni, których celem jest zatrudnienie. Składa się ona z tradycyjnych spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i niewidomych, spółdzielni rękodzieła ludowego „Cepelia” oraz spółdzielni socjalnych. Według danych z 1 marca 2012 r. czynnych spółdzielni pracy w Polsce było 648, spółdzielni inwalidów i niewidomych – 224 zaś spółdzielni rękodzieła ludowego – 9, co daje łączną liczbę 881 czynnych podmiotów gospodarczych. Największa część spółdzielni pracy zrzeszona jest w Związku Lustracyjnym Spółdzielni Pracy (ponad 200 podmiotów), natomiast drugim co do wielkości zrzeszeniem w tej branży jest Spółdzielczy Związek Rewizyjny „Wspólnota Pracy”, który zrzesza 84 spółdzielnie. W związku rewizyjnym „Cepelia” zrzeszonych jest 18 spółdzielni. Według danych Związku Rzemiosła Polskiego w jego strukturach oraz strukturach izb rzemieślniczych działa 168 spółdzielni. Spółdzielnie związane z funkcją prozatrudnieniową zatrudniają ok. 60 tys. osób, w tym 45 tys. to członkowie spółdzielni.

Interesującą formą działalności spółdzielczej są spółdzielnie uczniowskie. Zgodnie ze statystykami Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej obecnie funkcjonuje ok. 5 tys. takich podmiotów. Spółdzielnie uczniowskie, często funkcjonujące pod opieką banków spółdzielczych, spółdzielni pracy czy spółdzielni spożywców „Społem”, są praktyczną formą kształtowania pożądanych postaw społecznych oraz przedsiębiorczych wśród uczniów.

---

⁹ Dane pochodzą z dokumentu KPRES.

¹⁰ Dane pochodzą z dokumentu pt. *Międzyresortowy raport o spółdzielczości polskiej*, 2010.

Prawo spółdzielcze w Rosji

Spółdzielnie w Rosji działają na podstawie Konstytucji Federacji Rosyjskiej, Kodeksu Cywilnego Federacji Rosyjskiej, trzech wymienionych poniżej ustaw federalnych, w korelacji z innymi ustawami federalnymi i aktami prawnymi podmiotów Federacji Rosyjskiej – funkcjonują one wspólnie i są zgodne z Konstytucją Rosyjskiej Federacji.

1. Federalna ustawa z 28 listopada 1995 r. o spółdzielniach rolniczych, regulująca zasady gospodarowania spółdzielni rolniczych na terenie całej Federacji Rosyjskiej.
2. Federalna ustawa z 7 lipca 2009 r. o spółdzielniach kredytowych, regulująca zasady działania spółdzielczych kas kredytowych różnego typu oraz związku spółdzielni, jakie mogą one tworzyć.
3. Federalna ustawa z 8 maja 1996 r. o spółdzielczości przemysłowej.

Poniżej omówiono ustawę o spółdzielczości przemysłowej z 8 maja 1996 roku (znowelizowaną 30.11.2011 r.), ze względu na najpełniejsze powiązanie spółdzielni przemysłowych ze strukturami wolnego rynku i rozwiązania świadczące o ich wspieraniu.

Ustawa reguluje kwestie powoływania spółdzielni, ich działalności, likwidacji, zasad produkcji i sprzedaży wyprodukowanych artykułów, działalności w dziedzinie budownictwa, świadczenia usług, wydobywania bogactw kopalnych i innych bogactw naturalnych, prac badawczych, projektowych i konstrukcyjnych oraz usług medycznych, prawnych, marketingowych i innych, nie zakazanych ustawą.

Definicja spółdzielni przemysłowej jako dobrowolnego zrzeszenia się obywateli, którego celem jest podejmowanie działalności produkcyjnej, opartej na pracy i innych sposobach udziału i obejmowania przez osoby będące członkami spółdzielni różnego rodzaju środków i zasobów zawarta jest w artykule 1. Członkami spółdzielni mogą być osoby prawne, co znajduje odzwierciedlenie w dokumencie założycielskim spółdzielni. Spółdzielnia jest organizacją handlową.

Spółdzielnie na mocy artykułu 2. mogą powstawać wyłącznie na podstawie decyzji ich założycieli. Liczba członków spółdzielni nie może być mniejsza niż pięć osób. Członkami spółdzielni mogą być obywatele Federacji Rosyjskiej, obywatele zagraniczni oraz bezpaństwowcy. Osoby prawne uczestniczą w działalności spółdzielni poprzez swojego przedstawiciela.

Dokumentem założycielskim spółdzielni jest statut, tworzony przez zgromadzenie ogólne członków spółdzielni. Nazwa spółdzielni powinna zawierać frazę „spółdzielnia przemysłowa”. Inne wymagania wobec nazwy spółdzielni przemysłowej zawarte są w Kodeksie cywilnym.

W statucie spółdzielni oprócz nazwy firmowej powinny się znaleźć: siedziba, oraz warunki i wielkość wkładów wnoszonych przez członków, a także zakres ich odpowiedzialności za naruszenie warunków wnoszenia wkładów. Statut musi zawierać także regulacje mówiące o warunkach wnoszenia pracy i innych wartości przez członków spółdzielni w dobro spółdzielni, ich odpowiedzialności w razie uchybień w tym zakresie, zasady podziału zysku i strat oraz solidarnej odpowiedzialności w zakresie odpowiedzialności za długi spółdzielni. Statut powinien zawierać także kompetencje organów zarządzających spółdzielnią i porząd-

ku podejmowania przez nie decyzji. Należy też określić charakter decyzji podejmowanych przez zarząd spółdzielni, które będą przyjmowane jednogłośnie lub kwalifikowaną większością głosów.

Prawa i obowiązki członków spółdzielni, uregulowane są w rozdziale 3, w którym ustawodawca określa m.in. minimalny wiek członka spółdzielni – musi on mieć ukończone 16 lat (w Rosji pełnoletność osiąga się w wieku 18 lat).

Liczba członków spółdzielni, którzy wnoszą jedynie wkład, a nie wnoszą pracy, nie może stanowić więcej niż 25% ogólnej liczby członków.

W razie śmierci członka spółdzielni jego spadkobiercy mogą zostać członkami spółdzielni, o ile statut danej spółdzielni nie stanowi inaczej.

Uprawnienia i obowiązki członków spółdzielni

Członek spółdzielni ma prawo uczestniczyć w działalności gospodarczej spółdzielni, w pracach walnego zgromadzenia członków, mając przy tym prawo jednego głosu, podobnie jak ma też prawo być wybranym w skład rady nadzorczej spółdzielni i innych jej organów kontrolnych. Ma prawo wносить wnioski dotyczące usprawnienia działalności spółdzielni, wyeliminowania niedociągnięć w funkcjonowaniu spółdzielni oraz pracach jej organów i obowiązków członków spółdzielni. Członek spółdzielni ma również prawo zadawać pytania adresowane do osób zarządzających spółdzielnią, związane z ich działalnością.

Na szczególną uwagę zasługuje punkt 1 artykułu 10 ustawy, który jest odpowiedzią na ogólny niedobór rodzimego kapitału w Rosji: członek spółdzielni zobowiązany jest wnieść 10% deklarowanego wkładu w okresie od powołania spółdzielni do jej sądowej rejestracji. Pozostała część wkładu musi być wniesiona w ciągu roku od daty rejestracji spółdzielni.

Wkładem mogą być pieniądze, papiery wartościowe oraz inne formy własności. Własność gruntów może stanowić element wkładu o ile obrót nimi jest dozwolony na mocy ustawy o ziemi lub ustawy o własności bogactw naturalnych. Wielkość wkładu określa statut spółdzielni. Statut określa też zakres odpowiedzialności członków za naruszenie zobowiązań dotyczących wniesienia wkładu. Suma wkładów stanowi fundusz spółdzielni. Minimalną wielkość funduszu określa suma wiarygodności kredytodawców spółdzielni. Spółdzielnia nie jest uprawniona do emisji akcji.

Podział zysku spółdzielni

Zysk uzyskiwany przez spółdzielnię dzielony jest między jej członków odpowiednio do wielkości wniesionych przez nich wkładów pod postacią wykonanej pracy lub innych form wkładu, oraz wielkości pierwszego wkładu, w przypadku osób, które nie wniosły udziału pod postacią pracy. O ile walne zgromadzenie podejmie taką decyzję, część zysku może być podzielona pomiędzy najemnych pracowników spółdzielni. Podziałowi może podlegać tylko ta część zysku, która pozostaje po opłaceniu podatków i innych zobowiązań finansowych spółdzielni. Kwota podzielona pomiędzy członków spółdzielni nie może przewyższać 50% zysku.

Walne zgromadzenie członków spółdzielni

Organem zarządzającym spółdzielnią jest walne zgromadzenie członków – podobnie jak w przypadku wielu innych, zagranicznych regulacji prawnych w tym zakresie. Dlatego też tutaj warto jedynie przytoczyć wybrane kompetencje walnego zgromadzenia członków.

Walne zgromadzenie członków spółdzielni rozsądza w kwestiach, które mieszczą się w jego kompetencjach, nadanych jej w statucie spółdzielni. Do uprawnień walnego zgromadzenia należy:

- zatwierdzenie statutu spółdzielni, wprowadzenie w nim zmian;
- wyznaczanie zasadniczych kierunków działania spółdzielni;
- przyjmowanie nowych członków spółdzielni, pozbawianie członkostwa ;
- ustalanie wysokości wkładu (wkładów) do spółdzielni;
- zmiana składu walnego zgromadzenia;
- wybór komisji rewizyjnej spółdzielni;
- zatwierdzanie bilansów spółdzielni;
- podział zysku spółdzielni, zarządzanie stratami;
- zatwierdzanie decyzji o reorganizacji i likwidacji spółdzielni;
- podejmowanie decyzji o współpracy spółdzielni ze spółkami prawa handlowego oraz o wstąpieniu spółdzielni do związku spółdzielni.

Rada nadzorcza spółdzielni

Rada nadzorcza może być powołana w spółdzielniach liczących powyżej 50 członków. Rada nadzorcza kontroluje działanie organów spółdzielni. Rada nadzorcza składa się z członków spółdzielni. Liczbę członków rady nadzorczej i okres ich pracy w radzie określa walne zgromadzenie spółdzielni. Posiedzenia rady nadzorczej odbywają się z częstotliwością wynikającą z potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy.

Regulacje dotyczące pracy w spółdzielniach przemysłowych

Kwestie związane z zatrudnieniem w spółdzielni reguluje omawiana ustawa federalna, statut spółdzielni, zaś jeśli idzie o najemnych pracowników spółdzielni – Kodeks pracy Federacji Rosyjskiej wraz z przepisami pokrewnymi.

Wysokość płac i system wynagradzania członków spółdzielni i jej pracowników najemnych określa spółdzielnia w sposób samodzielny. Wynagrodzenie za pracę może być wypłacane w środkach płatniczych lub w naturze, na podstawie ustaleń przyjętych bezpośrednio przez spółdzielnię. Członkowie spółdzielni przemysłowej świadczący pracę na jej rzecz są objęci obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym i społecznym; najemni pracownicy spółdzielni nie mają tych uprawnień. Wobec tych członków spółdzielni, którzy nie ukończyli 18 lat stosuje się skrócony czas pracy i inne udogodnienia, wynikające z prawa pracy obowiązującego w Federacji Rosyjskiej.

Liczebność najemnych pracowników spółdzielni nie powinna przekraczać 30% liczby członków spółdzielni. Ograniczenie to nie obowiązuje przy wykonywaniu prac zleconych przez spółdzielnię, której wykonawcy są zatrudnieni na umowy czasowe i przy zastosowaniu innych dozwolonych form zatrudnienia.

Relacje pomiędzy państwem a spółdzielniami i związkami spółdzielni

Organy władzy państwowej i organy władz samorządowych wspierają rozwój spółdzielni, szczególnie poprzez wprowadzanie ulg podatkowych i innych, przede wszystkim spółdzielniom działającym w obszarze produkcji i usług. Dotyczy to także ułatwień w dostępie do państwowych zamówień, dostępie do lokali użytkowych oraz prawa do ich wykupu oraz ułatwień w dostępie do informacji służących rozwojowi spółdzielczości. Regulacje te odzwierciedlają intencje ustawodawcy wspierania spółdzielni w związku z działalnością w obszarze usług, ponieważ jest to dziedzina gospodarki, w której istnieje widoczny niedobór potencjału.

Jakiegokolwiek ograniczanie praw spółdzielni w stosunku do innych organizacji gospodarczych, w tym dotyczących udziału w prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych i samorządowych jest niedopuszczalne.

Spółdzielnie, które utrzymują współpracę z małymi przedsiębiorstwami, mają prawo do ulg udzielanych tego typu firmom. Jest to kolejna forma wspierania spółdzielni, działających w Federacji Rosyjskiej.

Spółdzielnie są zobowiązane do udostępnienia posiadanej przez nie dokumentacji niezbędnej na wypadek ewentualnego sporu sądowego pomiędzy spółdzielnią a jej członkami.

W końcowej części ustawa reguluje zasady tworzenia związków spółdzielni oraz zasady reorganizacji i likwidacji spółdzielni.

Spółdzielczość w Szwecji

Od lat 70. XX wieku obserwowane jest w Szwecji odrodzenie ruchu spółdzielczego. Występują wśród nich różne formy organizacyjne. W grupie działających obecnie ok. 1550 tzw. nowych spółdzielni najliczniejsze są spółdzielnie usług socjalnych (jest ich ok. 900), trudniące się najczęściej dzienną opieką nad dziećmi lub samopomocowe stowarzyszenia inwalidów. Są też spółdzielnie pracy (ok. 150), wytwórców (rzemieślników lub drobnych firm – ok. 120), konsumenckie (ok. 130), a także wielokierunkowe, trudne do sklasyfikowania (ok. 120). Do ożywienia aktywności środowisk lokalnych i renesansu ruchu spółdzielczego w znacznym stopniu przyczyniła się świadoma polityka społeczna państwa.

W przeszłości spółdzielnie na ogół powstawały w okresach i sytuacjach kryzysowych, rozwijały się w specyficznych warunkach zagrożenia podstaw bytu materialnego ich przyszłych członków bądź były odpowiedzią na brak możliwości zaspokojenia ich specyficznych potrzeb. Tworzenie spółdzielni zaczynało się najczęściej od pojawienia się aktywnej grupy inicjatywnej, która tworzyła grupę rekrutującą przyszłych członków. Tak dzieje się i dziś. Szwecja nie ma określonej prawnie minimalnej liczby członków założycieli spółdzielni.

Alternatywne rozwiązania spółdzielcze powstają także w rolnictwie. W spółdzielniach rolniczych w Szwecji występuje dość często oddzielenie struktury spółdzielni jako zrzeszenia od założonego przez tę spółdzielnię przedsiębiorstwa. Każda z tych struktur działa według właściwych sobie zasad. Spółdzielnię obowiązuje demokracja wewnątrzspółdzielcza, natomiast przedsiębiorstwo może być przekształcone w spółkę kapitałową. W takiej spółce spółdzielnia jest jednym z udziałowców. Obciążenia podatkowe dla spółdzielni są takie same jak dla innych organizacji.

W Szwecji wiele spółdzielni wytwarza produkty markowe. Spółdzielnie w obliczu wzrastającej konkurencji na zliberalizowanym rynku zastosowały strategię koncentracji (fuzje i wykup), dzięki której stworzyły większe jednostki, co pozwoliło na redukcję marży.

Powołanie Agencji Rozwoju Spółdzielczości spowodowało ożywienie inicjatyw spółdzielczych. Są one tworzone z udziałem funduszy publicznych, rządowych i spółdzielczych oraz współpracy licznych organizacji samorządowych i pozarządowych. Obecnie w każdym z 24 regionów Szwecji działają już takie agencje, zarejestrowane najczęściej jako spółdzielnie osób prawnych, rzadziej jako stowarzyszenia lub fundacje. Przy ich pomocy corocznie powstaje wiele nowych spółdzielni, zatrudniających od kilku do kilkunastu osób. Okazuje się to dobrym sposobem na tworzenie najtańszych miejsc pracy.

W Szwecji systematycznie przybywa mieszkań spółdzielczych. W 1945 r. mieszkania zarządzane przez spółdzielnie stanowiły tylko 4% ogółu mieszkań, w roku 1960 było to 9%, a obecnie jest to już 16% (mowa tu o mieszkaniach zarządzanych, gdyż tych zbudowanych i przekształconych we własność było daleko więcej). W Szwecji (a nawet szerzej – w Skandynawii) spółdzielczość, szczególnie mieszkaniowa, trafiła na niezwykle podatny grunt wynikający z bardzo silnie zakorzenionej tradycji solidarności i egalitaryzmu.

Szwedzka spółdzielczość mieszkaniowa funkcjonuje tak dobrze, że w latach 90. wprowadzono nawet przepisy pozwalające na przekazywanie spółdzielniom mieszkań komunalnych. Wśród szwedzkich spółdzielni występują zarówno spółdzielnie deweloperskie, jak i tworzone do pojedynczych inwestycji. Jeśli spółdzielnie budują mieszkania dla samorządów lokalnych, to mieszkają w nich lokatorzy. Jeśli mieszkania są realizowane przez spółdzielnię tworzoną do

jednej inwestycji, to jest to własność spółdzielcza zbliżona do polskiej. W przypadku budowania domów jednorodzinnych powstaje klasyczna własność indywidualna.

Spółdzielczość w Szwecji odegrała wyjątkową rolę w bardzo pomyślnym rozwoju tego kraju, zwłaszcza w jego przejściu od dominującej kiedyś gospodarki rolnej do nowoczesnego państwa przemysłowo-rolnego. Bez udziału spółdzielczości raczej niewyobrażalne byłoby stworzenie optymalnego modelu rozwoju Szwecji i zapewnienie długotrwałego dobrobytu obywatelom.

Ciekawym przykładem nowo powstałej spółdzielni jest spółdzielnia turystyczna utworzona przez mieszkańców podupadłej, zamierającej wsi Husa, która przyczyniła się do jej rewitalizacji. Jej powstanie zapoczątkował przyjazd grupy artystów przygotowujących spektakl o historii regionu. Napływ turystów, który wkrótce nastąpił, spowodował ożywienie gospodarcze i pojawienie się nowych inicjatyw społecznych skutkujących budową ośrodka turystycznego prowadzonego na zasadach spółdzielczych. Stał się on podstawą odrodzenia wsi, inwestującej odtąd w rozwój agroturystyki. Charakterystyczne jest w tej spółdzielni, że nie ma w niej stałego podziału kompetencji, stanowisk i specjalności, a jej członkowie organizują się w różne grupy wykonawcze w zależności od aktualnych potrzeb i uzupełniają się wzajemnie.

Innym interesującym przypadkiem współczesnych spółdzielni alternatywnych są spółdzielnie konsumentów zdrowej żywności, wywodzące się z popularnych w Skandynawii ruchów ekologicznych, promujących ekologiczne rolnictwo i alternatywną energetykę. Ruch na rzecz odnawialnych źródeł energii wspierał zdecentralizowany sposób wytwarzania elektryczności, co w dużej mierze przyczyniło się do tworzenia nowych spółdzielni energetycznych i zastosowania w tym przedsięwzięciu, angażującym społeczność lokalne, form własności spółdzielczej.

Źródła:

Pudęlkiewicz E., *Spółdzielcze formy gospodarowania w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe SGGW, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing, nr 51/2009.

www.spoldzielniemieszkaniowe.pl

www.kociewiaczy.pl

Prawo spółdzielcze na Węgrzech

Węgierska ustawa X z 2006 r. o spółdzielniach (znowelizowana w 2013 r.) określa zasady powoływania spółdzielni branżowych, wspólne dla wszystkich typów spółdzielni.

Decyzję o powołaniu spółdzielni podejmuje walne zgromadzenie, w którego skład wchodzi członkowie założyciele. Do zadań walnego zgromadzenia należy:

- a) wybór przewodniczącego, prowadzącego zgromadzenie, protokolanta i dwóch osób poświadczających rzetelność protokołu;
- b) ogłoszenie powołania spółdzielni i przyjęcie jej statutu;
- c) stwierdzenie, że członkowie biorą na siebie odpowiedzialność za wniesienie wkładów kapitałowych zgodnie z podjętymi zobowiązaniami;
- d) dokonanie wyboru dyrektora i członków zarządu lub prezesa spółdzielni;
- e) dokonanie wyboru przewodniczącego komisji nadzorczej i jej przewodniczącego;
- f) dokonanie wyboru audytora wewnętrznego, zgodnie z ustawą C z 2000 r. o audycie i księgowości;
- g) określenie wysokości wynagrodzenia osób mianowanych przez walne zgromadzenie.

Decyzje walnego zgromadzenia podejmowane są zwykłą większością głosów, jedynie przyjęcie statutu wymaga uchwały jednogłosnej. Statut spółdzielni musi określać:

- a) cel działania spółdzielni;
- b) nazwę firmową, siedzibę, zakres działalności głównej i pobocznej, obszar działania oraz rejestr działań, które wymagają uzyskania zezwolenia;
- c) nominalną wartość wkładu, maksymalną liczbę wkładów, jaka może być wnoszona przez jednego członka spółdzielni oraz wysokość kapitału zakładowego, na który składają się udziały;
- d) zakres kompetencji walnego zgromadzenia oraz terminy jego zwoływania;
- e) zasady przyjmowania oraz zawieszania w prawach członków spółdzielni;
- f) zasady postępowania wobec członka spółdzielni, który zalega ze spłatą należności wobec spółdzielni – określenie wysokości odsetek od zaległej zapłaty.

Spośród regulacji dotyczącej gospodarki finansowej, w tym uregulowania zasad podziału udziałów na uwagę zasługuje rozwiązanie opisane w rozdziale II ustawy, polegające na tym, że w przypadku spółdzielni, które liczą ponad 200 członków, jeden spółdzielca może posiadać co najwyżej równowartość 2% wszystkich wkładów. Kwestię tę reguluje Kodeks cywilny. Rozwiązanie to zapobiega zbyt dużej koncentracji udziałów i może być postrzegane jako wyraz intencji niedopuszczenia do destabilizacji obowiązujących zasad równego podziału udziałów.

W tym kontekście warto też przytoczyć kolejną regulację ustawy dotyczącą zakresu odpowiedzialności członków za zobowiązania spółdzielni: mogą oni odpowiadać jedynie do wysokości ich wkładów. Oznacza to także, że odpowiedzialność finansowa spółdzielni równa się sumie wartości wkładów członków spółdzielni.

Węgierskie regulacje ustawowe dotyczące zasad pracy członków spółdzielni są ściśle powiązane z Kodeksem pracy oraz rozporządzeniami rządu dotyczącymi prawa pracy, w zakresie czasu pracy, czasu przeznaczanego na odpoczynek, wysokości zarobków oraz przepisów BHP.

Prawa i obowiązki spółdzielców określa statut spółdzielni, wewnętrzne regulacje spółdzielni oraz porozumienia zawarte pomiędzy spółdzielnią a jej członkami w momencie nabycia przez nich praw członkowskich.

Niektóre artykuły ustawy, należy rozpatrywać łącznie z artykułami Kodeksu cywilnego; powiązanie regulacji prawnych dotyczących spółdzielczości z kodeksami cywilnymi jest zjawiskiem powszechnym.

Warto zwrócić uwagę, że regulacje prawne Kodeksu cywilnego, dotyczące organizacji zajmujących się ochroną interesów pracowniczych i gospodarczych powinny być stosowane w prawie spółdzielczym do wspierania, powoływania i funkcjonowania spółdzielni, wspomaganie procesów integracyjnych spółdzielni, ze szczególnym uwzględnieniem aspektu branżowego i terytorialnego.

Z przepisów natury ogólnej, zawartych w ustawie na uwagę zasługują działania wspomagające funkcjonowanie spółdzielni pracy na Węgrzech, do których ustawa upoważnia Radę Ministrów. Są to:

- możliwość przyznania spółdzielniom jednokrotnej kompensacji oznaczającej udział państwa w kosztach powołania spółdzielni;
- udzielanie spółdzielniom pomocy przy zaciąganiu kredytów, udzielenie im gwarancji kredytowych lub traktowanie ich gotowych produktów jako częściowej spłaty kredytu;
- pomoc w działaniach marketingowych na etapie wstępnej oferty rynkowej dotyczącej produktów spółdzielni;
- powołanie Agencji Rozwoju Spółdzielczości, wspierającej powstawanie i rozwój spółdzielni.

Zasady funkcjonowania spółdzielni branżowych

Spółdzielnie branżowe, zgodnie z ustawą mogą zajmować się każdą działalnością gospodarczą, której prowadzenie nie jest zabronione. Spółdzielnie branżowe dzielą się na cztery podstawowe typy:

- a) spółdzielnie branżowe zajmujące się produkcją dóbr materialnych oraz świadczeniem usług;
- b) spółdzielnie prowadzące usługi finansowe;
- c) spółdzielnie zajmujące się świadczeniem usług i dóbr niematerialnych oraz usług w sferze publicznej;
- d) spółdzielnie zajmujące się pośrednictwem na rynku pracy.

Zasady funkcjonowania spółdzielni rolniczych:

- a) członkowie spółdzielni pozyskują wspólnie surowce i sprzęt niezbędny do prowadzenia działalności produkcyjnej oraz wspólnie organizują zbyty gotowych produktów;
- b) dbają o magazynowanie i przetwórstwo produktów;
- c) spółdzielnia jako podmiot nie może dążyć do uzyskania zysku pochodzącego od członków spółdzielni, o których mowa w podpunkcie a) i b);
- d) w dokumencie założycielskim rolniczej spółdzielni produkcyjnej musi się znaleźć postanowienie o sposobie uzyskania (stworzenia) funduszu założycielskiego, pozwalającego na rozpoczęcie działalności.

Artykuł 24 ustawy stanowi, że ciężkim wykroczeniem przeciw interesom rolniczej spółdzielni produkcyjnej jest działanie, które prowadzi do uszczuplenia czy utraty funduszy europejskich lub środków budżetowych, posiadanych przez spółdzielnie, co w efekcie prowadzi do wykluczenia danej osoby spośród członków spółdzielni.

Członkowie spółdzielni przyczyniają się osobiście do zasilania jej majątku. Jedną z form może być praca na rzecz spółdzielni. Zasady jej wykonywania i wynagradzania reguluje Kodeks pracy.

Spółdzielcze instytucje finansowe i finansowo-kredytowe

Z przyjętych, zawartych w omawianej ustawie zasad funkcjonowania spółdzielczych placówek finansowo-kredytowych, traktowanych jako segment pozabankowych instytucji finansowych wynika, że członkowie walnego zgromadzenia mogą upoważnić do głosowania w ich imieniu podczas obrad walnego zgromadzenia wyłącznie członek walnego zgromadzenia tej samej spółdzielni, przy zachowaniu zasady, że jeden członek spółdzielni ma jeden głos. Regulacja ta bardzo znacząco ogranicza możliwość korzystania z prawa do wyznaczenia pełnomocnika, albowiem wiąże się to ze strony pełnomocnika z rezygnacją z prawa oddania własnego głosu. To zaś służy ściślejszemu nadzorowi nad decyzjami podejmowanymi przez walne zgromadzenie, co wynika z istoty działania spółdzielczych placówek finansowo-kredytowych.

Większość przepisów dotyczących spółdzielczych kas oszczędnościowych wynika z ustawy CIV z 2008 r. o wzmocnieniu stabilności systemu pośrednictwa finansowego. Regulacje te dotyczą spółdzielczych placówek oszczędnościowych oraz inwestycyjnych, działających zgodnie z artykułem 3. wspomnianej ustawy.

Celem ustawodawcy było stworzenie możliwie rozbudowanego i skutecznego systemu nadzoru nad funkcjonowaniem pozabankowych instytucji finansowych. Głównym koordynatorem tych działań jest Węgierski Bank Narodowy, jako reprezentant interesów – jak to zostało ujęte w ustawie – państwa węgierskiego, które jest zdefiniowane również jako najważniejszy czynnik nadzorujący działanie, oraz zezwalający na wszelkie zmiany w funkcjonowaniu pozabankowych, a zatem nie tylko spółdzielczych instytucji finansowych, o ile wyrażą zamiar podejmowania jakichkolwiek kroków nie regulowanych ustawą.

Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne służą poprawie niekorzystnej sytuacji socjalnej i zdrowotnej ich członków. Do spółdzielni specjalnych węgierski ustawodawca zalicza:

- spółdzielnie socjalne organizujące pracę członków spółdzielni we własnym zakresie;
- spółdzielnie o charakterze charytatywnym, nazywane też specjalnymi, zajmujące się pośrednictwem pracy.

Spółdzielnie organizujące pracę osobom bezrobotnym w rozumieniu ustawy, mogą także zatrudniać (zapewnić zatrudnienie) osoby bezrobotne, zamieszkujące na obszarze działania spółdzielni, ale nie będącym jej członkami.

Spółdzielnia specjalna musi uzyskać zezwolenie na działalność w obszarze wymagającym takiego zezwolenia.

Osoby zatrudniane przez spółdzielnie socjalne mają gorsze szanse zatrudnienia (z tytułu niepełnosprawności). Dlatego też – na podstawie oddzielnych przepisów – spółdzielnie socjal-

ne korzystają z ulg podatkowych i subwencji oraz odrębnych zasad kumulowania (podziału) zysku. Wynika to z założenia, że – odmiennie od pozostałych spółdzielni – większą część zysku przeznaczają na pobory dla swoich członków.

Zasady zatrudniania osób w spółdzielniach socjalnych określone są w Kodeksie cywilnym, w Kodeksie pracy oraz w ustawie LXXXVIII z 2005 r. o zatrudnianiu osób pracujących na rzecz dobra publicznego.

Krąg osób prawnych nieświadczących pracy na rzecz spółdzielni socjalnej, a mogących być ich członkami jest ściśle ograniczony: mogą to być samorządy oraz organizacje charytatywne, których statut dopuszcza możliwość takiej przynależności – członkostwa.

Omawiana ustawa reguluje także zasady zwrotu poniesionych kosztów wolontariuszom, którzy wspomagają działanie spółdzielni socjalnych – o ile nie są ich członkami.

Spółdzielnia socjalna zajmująca się pośrednictwem pracy może być zarejestrowana o ile w jej skład wejdzie co najmniej 500 członków będących osobami fizycznymi oraz co najmniej jedna ogólnokrajowa organizacja reprezentująca mniejszość narodową. Specjalne spółdzielnie socjalne zajmują się jedynie pośrednictwem pracy, w tym także delegowaniem pracowników.

Na tle obowiązujących na Węgrzech przepisów prawa regulujących działanie spółdzielni można powiedzieć, że największe wsparcie otrzymują opisane powyżej spółdzielnie socjalne. Odrębne regulacje podatkowe i dotyczące subwencji przewidują również subwencje na zakup artykułów żywnościowych w przypadkach, kiedy pełnią one funkcję wynagrodzenia dla członków spółdzielni. Wsparcie to związane jest ze społecznymi funkcjami, jakie spółdzielnie te pełnią. Dzięki działalności spółdzielni społecznych ich członkowie nie pozostają na marginesie życia społecznego; choć w skromniejszym wymiarze, jednak są konsumentami i uczestnikami życia społecznego, co służy procesowi ich resocjalizacji. Ich aktywność zawodowa wpływa jedynie w ograniczonym stopniu na mechanizmy rynkowe. Jeśli nawet mierzyć wspomniany pośredni wpływ działania na mechanizmy rynkowe, to jego wielkość jest znikoma w porównaniu z korzyściami społecznymi wynikającymi z działania tego typu spółdzielni i innych podobnych ośrodków.

Stworzenie prawnych możliwości uczestnictwa organizacji reprezentujących mniejszości narodowe jest znaczącym ułatwieniem dla tych mniejszości, których sytuacja materialna jest trudniejsza od przeciętnej.

Liczba członków – osób prawnych w spółdzielniach socjalnych nie może przekraczać 25% stanu liczebnego wszystkich członków. Jeśli osoba będąca członkiem spółdzielni socjalnej podejmie pracę poza spółdzielnią, to jej członkostwo w spółdzielni ulega zawieszeniu.

Spółdzielnie uczniowskie

Ustawodawca odwołuje się ponownie do Kodeksu cywilnego omawiając funkcjonowanie tzw. spółdzielni uczniowskich, które zaliczane są do kategorii spółdzielni specjalnych. Sposób ich działania wynika częściowo z regulacji zawartych w ustawie CXC o wychowaniu z 2011 r. Ustawodawca określa rodzaje szkół i placówek wychowawczych, w których – dla zapewnienia możliwości zarobkowania uczniom i studentom – należy tworzyć możliwości tworzenia spółdzielni uczniowskich.

O spółdzielniach uczniowskich warto wspomnieć, ponieważ dają znaczne możliwości działań prospołecznych, w tym także integracji społecznej i zawodowej młodzieży szkolnej i studentów. Spółdzielnie te, angażując młodych ludzi w relacje, jakie powstają dzięki uczestnictwu w pracy kształtują postawy prospołeczne.

Spółdzielnie uczniowskie (studenckie) mogą się przyczynić do poprawy warunków wychowawczo-naukowych ośrodków i placówek szkolnych i ośrodków uniwersyteckich. Ich działanie musi przy tym pozostawać w zgodzie z zasadami funkcjonowania wspomnianych placówek i ośrodków. Placówka wychowawcza lub ośrodek uniwersytecki mogą być członka-

mi spółdzielni uczniowskiej o ile senat danej instytucji wyrazi na to zgodę. Warunkiem uczestnictwa jest w tym przypadku zgoda organu założycielskiego szkoły.

Jeżeli w pracach spółdzielni uczestniczą uczniowie, którzy nie ukończyli jeszcze 15. roku życia, to przy nadzorowaniu wykonywanych przez nich prac należy stosować przepisy ustawy I. z 2012 r. o ochronie osób młodocianych pozostających w stosunku pracy.

Spółdzielnia uczniowska nie może zostać przekształcona w przedsiębiorstwo prywatne. Jeżeli spółdzielnia uczniowska ulegnie likwidacji nie mając prawnego następcy, jej majątek należy do ośrodka szkolnego lub szkoły wyższej, w której działała.

Ruch spółdzielczy we Włoszech

Dynamiczny rozwój ruchu spółdzielczego we Włoszech nastąpił w latach 60. ubiegłego wieku i związany był przede wszystkim z ruchem przejmowania przez robotników upadających przedsiębiorstw i zakładania w ich miejsce spółdzielni pracy. Otrzymywały one wsparcie polityków, działaczy związkowych i innych spółdzielni¹. Według innej opinii początki współczesnej włoskiej gospodarki społecznej, z dynamicznym rozwojem spółdzielczości, związane były z kryzysem gospodarczym i wysokim bezrobociem w latach 70. XX wieku². Naprawdę znaczące osiągnięcia rozwojowe spółdzielczości przypadły jednak dopiero na lata osiemdziesiąte ubiegłego wieku. Wówczas to powstały ustawy regulujące ten sektor i powołane zostały pierwsze ogólnokrajowe organizacje społeczne, reprezentujące sektor gospodarki społecznej.

W latach 70. i 80. XX wieku spółdzielnie tworzące miejsca osobom zagrożonym wykluczeniem (ze względu na ich stan fizyczny, psychiczny lub pozycję społeczną) oraz spółdzielnie zajmujące się usługami opiekuńczymi, zostały określone mianem „spółdzielni solidarności społecznej”. Ich funkcjonowanie było wspierane przez włoskie gminy. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku przejęły one obowiązki państwa w tym zakresie, przy poparciu i wsparciu aparatu państwowego. Efektem pozytywnej współpracy było przyjęcie w roku 2000 ustawy sankcjonującej zasadę subsydiarności i uznającej prawnie społeczną rolę trzeciego sektora. Obecnie do trzeciego sektora zaliczane są różne organizacje, np. stowarzyszenia, fundacje, organizacje religijne, organizacje wolontariackie, komitety, spółdzielnie socjalne, służby społeczne. Warunkiem jest nieosiąganie zysku.

We Włoszech kluczowym pojęciem stało się przedsiębiorstwo społeczne. Początkowo tak nazywano każde przedsiębiorstwo, które tworzyło miejsca pracy dla osób bezrobotnych czy niepełnosprawnych. W ostatniej dekadzie ubiegłego wieku pojęcie to rozszerzono na wszystkie organizacje niedziałające dla zysku, zajmujące się stałym wytwarzaniem dóbr i usług dla społeczeństwa. W roku 2006 wydano rozporządzenie dotyczące przedsiębiorstwa społecznego, w którym zawarto znowelizowaną jego definicję.

Obecnie Włochy zajmują znaczące miejsce w europejskim ruchu spółdzielczym. Posiadają najwyższą liczbę przedsiębiorstw spółdzielczych w Europie: 41,5 tysiąca, również najwyższą liczbę zatrudnionych w spółdzielniach. Jest to 11 milionów osób. Pod względem liczby członków spółdzielni znajdują się na trzecim miejscu w Europie, z 13 milionami członków³. Największe znaczenie ma we Włoszech spółdzielczość wiejska. Odgrywa znaczącą rolę w rynku rolnym, zwłaszcza na terenach słabiej rozwiniętych gospodarczo. Rozwój włoskiej spółdzielczości wiejskiej oparty jest na ogólnych zasadach obowiązujących w Unii Europejskiej.

¹ Marian G. Brodziński, *Spółdzielczość wiejska we Włoszech*, w: *Oblicza polskiej spółdzielczości wiejskiej: – geneza – rozwój – przyszłość*, Wydawnictwo Frel, Warszawa 2014, s. 421-422.

² Tak ujmuje genezę spółdzielczości po II wojnie światowej we Włoszech Dorotea Daniele w pracy: *Narzędzia finansowe Lombardii na rzecz rozwoju przedsiębiorczości społecznej*,

³ http://www.es.malopolska.pl/pliki/wspolpraca_ponadnarodow/raport_ost.pdf

³ Szacunki głównej europejskiej organizacji spółdzielczej Co-operative Europe, cytowane na stronie internetowej Krajowej Rady Spółdzielczej, Piechowski A., *Spółdzielczość w Unii Europejskiej, Rola i przyszłości spółdzielczości*, w: *Biuletyn Forum Debaty Publicznej Nr 19*, Kancelaria Prezydenta, Warszawa 2012. http://www.krs.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=25&Itemid=281.

Obecnie cały sektor gospodarki społecznej we Włoszech ma bardzo mocne podstawy prawne działania.

Konstytucja włoska w art. 45 zawiera normę: *Republika uznaje społeczną funkcję spółdzielczości o charakterze samopomocowym, nie mającej na celu prywatnej spekulacji. Ustawa wspiera spółdzielczość i wspomaga jej rozwój stosownymi środkami i zapewnia, przy użyciu stosownych środków kontroli, jej charakter i cele.* Normy prawne dotyczące spółdzielczości zawarte są w Kodeksie cywilnym i ustawach.

Główne włoskie ustawy dotyczące gospodarki społecznej to:

- ustawa 1577/47 (ustawa Basevi) przyznająca ulgę podatkową od dochodów spółdzielni przeznaczanych na niepodzielną rezerwę;
- ustawa 49/85 (ustawa Marcora) zezwalająca osobom bezrobotnym na przeznaczenie otrzymywanego zasiłku na sfinansowanie wykupu spółdzielni społecznej;
- ustawa 44/86 (ustawa De Vito) wspierająca zatrudnianie w spółdzielniach młodych osób;
- ustawa 266/91 definiująca organizację wolontariacką;
- ustawa 381/91 definiująca spółdzielnię społeczną;
- ustawa 266/97 definiująca małą spółdzielnię społeczną (od 3 do 8 osób);
- ustawa 460/97 regulująca funkcjonowanie un'Organizzazione Non Lucrativa di Utilità Sociale (ONLUS);
- ustawa 561/98 regulująca działalność fundacji bankowych, które muszą przeznaczać co najmniej połowę swoich dochodów na cele kulturalne, edukacyjne, badania naukowe bądź inne cele społeczne (np. za pośrednictwem przedsiębiorstw społecznych);
- ustawa 68/99 dotycząca zatrudniania osób niepełnosprawnych w firmach nastawionych na zysk, organizacjach publicznych i pozarządowych;
- ustawa 327/00 regulująca koszty pracy, ochrony zdrowia oraz zapewnienia warunków bezpieczeństwa w pracy zapisanych w kontraktach państwowych;
- ustawa 328/00 precyzująca warunki, które spółdzielnia socjalna musi wypełnić, aby móc działać w obszarze opieki zdrowotnej, usług społecznych i innych usług dla społeczności. Ustawa ta definiuje również system poręczeń⁴.

Najważniejszą dla rozwoju gospodarki społecznej była ustawa 381 z 1991 roku o spółdzielniach socjalnych, która po dziesięciu latach politycznych negocjacji uregulowała status spółdzielni socjalnej (*cooperativa sociale*). Mogą one być dwojakiego rodzaju. Spółdzielnie socjalne typu A mają na celu zarządzanie usługami społecznymi i edukacyjnymi, natomiast spółdzielnie socjalne typu B promują integrację zawodową osób wykluczonych. Utworzenie spółdzielni socjalnej typu B umożliwiło bezprzetargowy dostęp do państwowych kontraktów, co było formą promowania spółdzielni socjalnych przez władze lokalne. Spółdzielnie jako przedsiębiorstwa społeczne cechuje większa elastyczność, stąd też zajęły się świadczeniem nowych usług, takich jak opieka domowa, które wcześniej zapewniały przez rodzinę. Umożliwiło to członkom rodzin zajęcie się pracą zawodową

Spółdzielnie społeczne umożliwiają skuteczną, aktywną, nieobciążającą zbytnio funduszy publicznych integrację społeczną i integrację na rynku pracy. Stała się ona inspiracją dla nowych form prawnych w Belgii, Francji i Portugalii. Od 2005 roku, tworzone są szersze ramy prawne dla innych typów przedsiębiorstw społecznych.

We włoskim ruchu spółdzielczym można wyodrębnić trzy formy organizacyjne:

- a. poszczególne spółdzielnie,
- b. konsorcja spółdzielcze,
- c. zrzeszenia spółdzielni.

⁴ Dane z raportu *Social Enterprise. International Literature Review*, przygotowanego przez GHK, oprac. Toby Johnson, Roger Spear: <http://ekonomiaspoleczna.info/media/biblioteka/dz/wlochy-spoldzielnie-socjalne.pdf>

Konsorcjum jest to zrzeszenia kilku podmiotów (stowarzyszeń, przedsiębiorstw, spółdzielni, osób fizycznych), ustanowione na rzecz rozwoju współpracy gospodarczej. Konsorcjum jest „dobrowolne” typu poziomego i/lub pionowego, a w jego skład wchodzi wiele podmiotów prawnych. Jego struktura jest regulowana we Włoszech przez Kodeks cywilny, który nakłada obowiązki i ograniczenia mające na celu ochronę zasady wolnej konkurencji. Zgodnie z art. 2603 Kodeksu cywilnego umowa musi być sporządzona w formie pisemnej na określony czas trwania, musi zawierać informacje o siedzibie, o obowiązkach członków i o wysokości składek, jak również o pełnomocniku konsorcjum i jego zakresie władzy. W umowie muszą być również zdefiniowane reguły wstąpienia, wycofania, wykluczenia, kar i podziału zysków.

Kształt prawny konsorcjów został uregulowany we Włoszech w ustawie uchwalonej w 2007 roku⁵.

Istnieją trzy rodzaje konsorcjum. Są to konsorcja administracyjne, konsorcja rolnicze i konsorcja przemysłowe.

Do administracyjnych zaliczają się konsorcja między podmiotami publicznymi, konsorcja drogowe, konsorcja lekarskie i medyczne.

Do konsorcjów rolniczych wliczają się również konsorcja leśne i melioracyjne. Konsorcja rolnicze zrzeszają rolników, zakładane są w formie spółdzielni na prowincji (regiony), między prowincjami; zajmują się dostawą towarów lub świadczeniem usług, aby pomóc przedsiębiorczości rolniczej lub wprowadzić do obrotu swoje produkty.

Do konsorcjów przemysłowych należą konsorcjum małych zakładów rzemieślniczych, spółdzielni, w tym małych i średnich przedsiębiorstw (struktura pionowa).

Cechami charakterystycznymi konsorcjów są:

- terytorialność: tworzą je spółdzielnie działające w tym samym obszarze geograficznym (prowincja lub region), w którym rozwijają swoją działalność;
- wzajemna pomoc: działalność konsorcjum ma wymierne korzyści społeczne dla obszaru;
- międzysektorowość: zrzeszają spółdzielnie prowadzące różne rodzaje działalności; ,
- eksperymentowanie: dzięki bogatym doświadczeniom spółdzielni, konsorcjum może podejmować nowe inicjatywy oraz współpracować z nowymi sektorami.

Do głównych celów konsorcjów należy:

- zachęcanie do współpracy między spółdzielniami;
- świadczenie usług pomocy techniczno-administracyjnej oraz wsparcie finansowe dla stowarzyszonych spółdzielni;
- wspieranie rozwoju spółdzielni poprzez komercjalizację towarów i świadczenie usług na rzecz osób trzecich, podmiotów publicznych i osób prywatnych;
- wdrażanie inicjatyw mających na celu informowanie oraz mobilizację obywateli i instytucji publicznych;
- koordynowanie relacji ze sferą publiczną;
- promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy, przygotowanie znaków towarowych, nazw firm w celu wyróżnienia produktów, usług na rynku.

Do władz konsorcjum należy:

- świadczenie usług dla spółdzielni (wsparcie, usługi administracyjne, doradztwo, szkolenia, ułatwienie dostępu do kredytów);
- reprezentacja polityczna na rzecz ochrony i promocji współpracy społecznej;
- promocja polityki gospodarczej lub funkcji biznesowej.

---

⁵ Omówienie konsorcjów zostało oparte na wykładzie Magdalena Ignatowicz, *Konsorcjum we Włoszech*, Toruń, 21.09.2012: <http://docslide.pl/documents/konsorcjum-we-wloszech.html>

Najsłynniejszym konsorcjum rolniczym jest Konsorcjum Szynka Parmeńska. Zostało ono założone w 1963 roku w celu ochrony i promowania na świecie szynki z Parmy, a także zapewnienie konsumentom jakości i bezpieczeństwa produktu. Od tego czasu konsorcjum podejmowało wiele działań, między innymi w zakresie zarządzania i ochrony zasad produkcji, prowadzenia polityki gospodarczej, nadzoru i ochrony praw i przepisów, ochrony nazwy „Prosciutto di Parma” i znaku towarowego (Corona Ducale), zarejestrowanego obecnie w około 90 krajach, a także promowania produktu we Włoszech i na świecie. Konsorcjum to zrzesza dziś 160 firm: wszystkie zachowują tradycyjną metodę przetwarzania.

Pierwsze konsorcjum spółdzielni socjalnych narodziło się w Brescii w 1983 roku. Było to konsorcjum Gino Mattarelli.

Celem działania zrzeszeń spółdzielni, będących drugą formą organizacji ruchu spółdzielczego, jest dążenie do prawnego zapewnienia spółdzielniom równoprawnej pozycji w stosunku do sektora publicznego i prywatnego. W tym celu dążą one do zapewnienia spółdzielniom odrębnej instytucji kredytowej dla spółdzielców.

Program wsparcia przedsiębiorstw spółdzielczych oparty jest na obranej strategii rozwoju. Do jej głównych założeń należy:

- rozwój integracji i kooperacji międzyspółdzielczej w celu uzyskania maksymalnych efektów skali;
- przyspieszanie procesów koncentracji i specjalizacji spółdzielni;
- rozwój spółdzielczej współpracy międzynarodowej i opracowanie w tym względzie odpowiednich strategii;
- rozwój działalności marketingowej, mającej na celu wzmocnienie tradycyjnych produktów (ich jakości w miejscu pochodzenia).

We Włoszech przekształcanie spółdzielni w spółki nastawione na zysk są wyraźnie zabronione na mocy art. 14 par. 1 ustawy 127/1971. Dotyczy to nawet sytuacji, w których decyzja w tej sprawie byłaby podjęta przez członków jednogłośnie.

Podsumowując stan spółdzielczości we Włoszech warto zacytować opinie zawartą w cytowanym raporcie GHK: *sektor ten jest duży i dobrze zorganizowany. Włoski sektor spółdzielczy oraz będący jego częścią ruch spółdzielczy, zwraca na siebie uwagę na tle europejskich organizacji trzeciego sektora. Ma on również znaczący wpływ na politykę europejską. W przeciwieństwie do spółdzielni, stowarzyszenia we Włoszech są relatywnie źle ustrukturyzowane. We Włoszech zrodziło się kilka pomysłów, takich jak pojęcie „trzeci sektor” czyli rodzaj działań spółdzielczych, który stał się motorem innowacyjnych działań, dzięki wykorzystaniu biznesowego podejścia do ociążnięcia celów społecznych⁶.*

⁶ <http://ekonomiaspoleczna.info/media/biblioteka/dz/wlochy-spoldzielnie-socjalne.pdf>

Spis treści

Wprowadzenie	3
Spółdzielczość w Unii Europejskiej	14
Spółdzielczość w Finlandii	21
Ruch spółdzielczy we Francji	25
Prawo spółdzielcze w Wielkim Księstwie Luksemburga	29
Spółdzielczość w Niemczech	33
Zarys spółdzielczości w Polsce. Mechanizmy wspierania krajowej działalności spółdzielczej	37
Prawo spółdzielcze w Rosji	43
Spółdzielczość w Szwecji	47
Prawo spółdzielcze na Węgrzech	49
Ruch spółdzielczy we Włoszech.	54

